

Kong Faisal I av Irak

- vinner av tilfeldighetenes spill?

Sverre S. Stordal, VÅR 2010

Studentnr. 158909

Institutt for arkeologi, historie og kultur- og religionsvitenskap

Universitetet i Bergen

Innhold

Kong Faisal I av Irak	1
1. Abstract in English: King Faisal I of Iraq.....	4
2. Innledning.....	6
3. Historisk bakgrunn.....	9
Verden før, under og etter første verdenskrig.....	9
Den syke mann går under.....	9
Stormaktene entrer Midtøsten	10
Irak.....	13
Hashemittene kommer til makten i Hijaz.....	14
Lov aldri for mye.....	15
Konstantinopel-avtalen	15
Hussain-McMahon-korrespondansen.....	16
Sykes-Picot.....	17
Balfour-deklarasjonen	18
Det arabiske opprør og dets følger	20
Etterspill	21
4. Koloni, protektorat eller mandat.....	22
Koloni.....	22
Protektorat	22
Mandater – Folkeforbundets artikkel 22	22
5. Hvem skapte Midtøsten?	25
6. Tidligere forskning	32
Peter Sluglett – Britain in Iraq, Contriving King and Country.....	32
Karl E. Meyer/Shareen Blair Brysac – Kingmakers	33
Charles Tripp – A History of Iraq	34
Mary C. Wilson – King Abdullah, Britain and the making of Jordan.....	35
Nils A. Butenschøn – Midtøsten.....	35
7. Faisal – den logiske kandidaten?.....	39
Et økonomisk valg?.....	43
Faisal – det perfekte verktøy?	44
Et militært valg?	45
Lojale Faisal?.....	47

Den franske faktor	48
8. Den andre sønn	55
Tidlig kontakt	55
"...fit for the position of titular Emir..."	57
En misforstått hærfører?	59
En bror mer lojal enn en annen?	61
Fransk faktor 2	62
Trøstepremien som ble varig gevinst	63
Kandidatene som ikke var kandidater	64
9. Hvorfor ble egentlig Faisal regent av Irak?	67
Heldige tilfeldigheter (for Faisal)	67
T.E. Lawrence – Skaperen av det moderne Midtøsten	68
10. Oppsummering	72
Bibliografi	75
Bøker:	75
Artikler:	76
Primærkilder:	77
Nettsider:	78
Illustrasjoner:	78
Vedlegg:	80
Vedlegg 1: Folkeforbundets artikkel 22	80
Vedlegg 2: Rapport fra Kairo-konferansen	82

1. Abstract in English: King Faisal I of Iraq

Faisal bin al-Hussein bin Ali al-Hashemi was crowned king of the mandate of Iraq in 1921. This came as the results of a long debate within the British administration concerning the future of Iraq. Great Britain was given the Mandate of Iraq by the League of Nations in 1919, but the British government did not agree on whether to make Iraq an emirate or a colony. When the British finally decided to make Iraq an emirate the natural next step where to choose a ruler. This thesis seeks to answer two questions: 1) Does existing research give a sufficient answer to why the British chose Faisal as the ruler of Iraq? And if not, 2) what factors are the missing factors that could explain this choice?

Traditionally historians have explained the choice of Faisal through five different factors:

- 1) The people of Iraq wanted him
- 2) Faisal was the most viable financial choice
- 3) Faisal was a well-known factor and knew the British system for administrating
- 4) Faisal was the military leader that could consolidate power in Iraq and stop any insurgencies
- 5) Faisal was loyal to the Great Britain

These arguments are not exclusive for Faisal and do not explain why he was chosen over his brother Abdullah. As for the people of Iraq their view were never really taken into account. In reports sent from the British administrator in Iraq, Arnold Wilson, we can see that the only parts of the population he were in discussion with were the elite of Baghdad. These elite Baghdadis agreed only on disagreeing on what the best solution would be. As soon as Great Britain decided on an emirate, the financial aspect was no longer important for the British. Faisal was a known factor, but so were many other emirs in the region. Faisal had been the leader of the Arab Revolt, but you can question to what degree it was Faisal and not his British advisor who led the Arab forces. Great Britain believed that Faisal would be loyal to them, but they were also aware that Faisal might have sold them out in regards to rule a greater Syrian Mandate under France.

I believe the five above mentioned arguments do not give a sufficient answer to why Great Britain chose him. In addition to the fact that all the five arguments could be used arguing for Abdullah or, to a lesser degree, local notables in Iraq there are a French factor. France did not like the fact that Great Britain was vetting Faisal for the throne of Iraq and made this clear to the British ambassador

in Paris. Why would Great Britain choose Faisal when there were other possible choices that would not enrage the French?

My argument is that there are two additional factors that are equally important in explaining why Great Britain chose Faisal: 1) Coincident and 2) T.E. Lawrence. First of all Great Britain were prolonging their decision on what to do with Iraq. In early 1920 the British foreign minister Earl Curzon planning to invite Abdullah to London to offer him the throne, but as Faisal at the same time was thrown out of Syria by the French they decided to wait. Had Faisal agreed on terms with the French Abdullah would most likely have become the king of Iraq. Secondly, Thomas Edward Lawrence, the military advisor of Faisal, came to influence the British cabinet members after the war. This meant that he were able to influence on the choice of Faisal as the king of Iraq.

These two factors are, in my opinion, underrepresented in the existing literature and give us a more complete explanation on why Great Britain chose Faisal.

2. Innledning

3. oktober 1932 ble Faisal bin al-Hussein bin Ali al-Hashemi kronet til konge av Irak og tok navnet Faisal I.¹ Dette fullendte en lang prosess som hadde ført Faisal fra å være en politisk ikke-faktor til å bli en av de viktigste arabiske støttespillerne for britene i Midtøsten. Hvordan kom Faisal i denne posisjonen? Hvorfor valgte britene Faisal blant en rekke mulige arabiske kandidater?

Denne oppgaven skal svare på to ting. For det første vil jeg svare på om historikere gir et fullgodt svar på hvorfor britene valgte Faisal til regent i Irak. Min hypotese er at de forklaringene som blir gitt i litteraturen ikke gir et fullgodt svar på valget og at forklaringene i stor grad kun gir deg flere spørsmål enn svar. De tradisjonelle forklaringene prøver å forklare valget av Faisal som logisk, mens det etter min mening i stor grad var tilfeldig at Faisal endte på tronen. Det andre målet med denne oppgaven er å komplettere dagens litteratur med en mer fullstendig forklaring på hvorfor britene gjorde det valget de gjorde.

Bakgrunnen for valget av oppgavetema er en mangel jeg fant i den eksisterende forskningslitteraturen. Jeg har tidligere skrevet oppgaver om opprettelsen av Tyrkia, Transjordan og Libanon. I denne forskningen ble jeg overrasket over at Storbritannia kunne gjøre Faisal til regent på tross av den franske motstanden mot dette valget. Dette gjorde meg mer interessert og jeg sjekket ytterligere kilder knyttet til temaet uten å få et fullgodt svar. I korrespondansen mellom britiske utsendinger og den britiske administrasjonen virket det for meg overraskende at britene til slutt endte med å velge Faisal. Jeg håper denne oppgaven skal gjøre det jeg føler den eksisterende litteraturen ikke gjør – gi et fullgodt svar på hvorfor britene valgte Faisal. Når man leser denne oppgaven, er det viktig å være bevisst på at i store deler diskuterer jeg hvordan historikere har tolket britenes valg og kritiserer dette gjennom å gjentolke kildene.

Hovedfokuset for oppgaven vil være på perioden fra første verdenskrigs utbrudd i 1914 og frem til Faisal offisielt ble regent i Irak i august 1921. Jeg vil likevel i kapittel to ta for meg den historiske bakgrunnen for temaet i oppgaven. I det kapittelet vil jeg legge frem forutsetningene for valgene

¹ Faisal (1883-1933) var den tredje eldste sønnen til sharif Hussein (en tittel gitt til etterkommere av profeten Muhammed) av Mekka. Han ble, som vi skal se i denne oppgaven, leder for Det arabiske opprøret i 1916 under rådgivning av britene. I 1921 ble han kronet til konge av Irak.

britene skulle ta ut ifra situasjonen i Midtøsten ved utgangen av første verdenskrig. For å forstå bakgrunnen for valgene britene måtte gjøre, er det viktig å forstå hvilke holdningsendringer som fant sted blant stormaktene i forhold til hvordan man skulle styre okkuperte områder. Briter og franskmenn fikk i oppdrag av Folkeforbundet å gjøre de tidligere osmanske områdene klare for selvstandighet, men hvilke retningslinjer og begrensninger styrte mandatlandenes håndtering av de frigjorte områdene? I kapittel tre vil jeg ikke bare ta for meg disse holdningsendringene, men også se på de formelle forskjellene mellom de tidligere styringsformene protektorat og koloni og den nye formen mandat.

Min andre hypotese er at Midtøstens fremtid etter første verdenskrig i stor grad ble påvirket av én mann, Thomas Edward Lawrence.² I kapittel fire vil jeg ta for meg prosessen som førte til at Lawrence sin "sharifiske løsning" ble gjeldende for britene. Lawrence ble ikonet på britisk innsats i Midtøsten, noe som gjorde at han og det britiske Foreign Office (FO)³ kunne trekke det lengste strået i en intern maktkamp med det britiske India Office (IO)⁴. Da Winston Churchill i 1921 ble Secretary of State for Colonial Office (CO)⁵, ble Lawrence en viktig rådgiver både for han og statsminister David Lloyd George.⁶

Videre, i kapittel fem, vil jeg kritisk gå gjennom tidligere forskningslitteratur og gjøre rede for det etablerte synet på hvorfor Faisal ble valgt som regent for Irak.⁷ Som nevnt tidligere mener jeg at denne litteraturen er mangelfull og vil i kapittelet argumentere for hvorfor.

² Thomas Edward Lawrence (1888-1935) var en britisk offiser som ble rådgiver for Faisal under Det arabiske opprøret. Lawrence, som var stasjonert i Kairo fra 1914, møtte Faisal i 1916 og kjempet sammen med araberne frem til Damaskus ble frigjort i 1918.

³ Foreign Office (FO) var et av de største departementene innefor den britiske administrasjonen. FO hadde blant annet ansvar for Egypt og de osmanske områdene. FO ble i den aktuelle perioden ledet av følgende Secretaries of State: Arthur Balfour (10. desember 1916 – 23. oktober 1919), Earl Curzon of Kedleston (23. oktober 1919 – 22. januar 1924)

⁴ India Office (IO) var et departement med særskilt ansvar for India og området rundt. Det var IO som blant annet hadde ansvaret for kommunikasjonen med Ibn Saud på Den arabiske halvøy. IO ble i den aktuelle perioden ledet av følgende Secretaries of State: Edwin Samuel Montagu (17. juli 1917 - 19. mars 1922)

⁵ Colonial Office (CO) opprettet våren 1921 et eget kontor med ansvar for de nye områdene britene fikk kontroll over i Midtøsten etter første verdenskrig. Winston Churchill var Secretary of State for CO i en kort periode på litt over et år (12. februar 1921 – 19. oktober 1922), men han ble likevel en svært viktig person i utformingen av de britiske mandatene.

⁶ David Lloyd George satt som statsminister for Storbritannia i hele den aktuelle perioden (7. desember 1916 – 19. oktober 1922).

⁷ Jeg vil i dette kapittelet ta for meg følgende fem forfattere/verk: Peter Sluglett/*Britain in Iraq – Contriving king and country*, Karl E. Meyer/Shareen Blair Brysac/*Kingmakers*, Charles Tripp/*History of Iraq*, Mary C.

I de to neste kapitlene, seks og syv, vil jeg ta for meg kandidatene til Faisal og Abdullah bin al-Hussein.⁸ Som nevnt tidligere er noe av bakgrunnen for denne oppgaven en mangel i forskningslitteraturen til å forklare hvorfor Faisal ble valgt fremfor storebroren Abdullah. Jeg skal i disse to kapitlene vise at Abdullahs kandidatur var minst like sterkt som Faisals, mens jeg i kapitlet etter skal vise hvorfor, etter min mening, Faisal likevel ble valgt. I det niende og siste kapitlet vil jeg trekke sammen trådene og konkludere.

Wilson/King Abdullah, Britain and the making of Jordan, Nils A. Butenschøn/*Midtøsten*. Disse verkene gir ikke bare et tidsmessig sprik, men også et sprik i forhold til kjerneområdet for forfatters forskning.

⁸ Abdullah var sharif Hussein av Mekkas nest eldste sønn og fungerte under store deler av krigen som 'utenriksminister' for Hussein. Det var Abdullah som kontaktet britene angående mulighetene for britisk støtte til et opprør mot Det osmanske riket (som kontrollerte Mekka og området rundt).

3. Historisk bakgrunn

Før jeg kan ta fatt på valget av regent for Irak, må det redegjøres for hvordan verden så ut før, under og etter første verdenskrig. Hvilke premisser lå bak britenes vurdering av mulige regenter? Hvorfor var det viktig for Frankrike og Storbritannia å involvere seg i Midtøsten før, under og etter krigen?

Verden før, under og etter første verdenskrig

Da den østerrikske tronearvingen Franz Ferdinand ble skutt og drept av Gavrilo Princip 28. juni 1914 ble det forspillet til en krig som ikke bare skulle endre maktbalansen i Europa, men danne grunnlaget for endringene som førte Midtøsten i retning av hva det er i dag.

Den syke mann går under

I oktober 1914 gjorde Det osmanske riket det skjebnesvangre valget å alliere seg med sentralmaktene Tyskland og Østerrike-Ungarn. Osmanenes valg kom som en konsekvens av den kraftige nedgangstiden riket hadde møtt fra slutten av 1800-tallet. I denne perioden kom de ikke bare til kort mot europeisk imperialisme, men møtte også en gryende nasjonalisme i flere deler av det en gang mektige riket. Riket som hadde hatt sin storhetstid på 1600-tallet, ble nå kalt Europas syke mann. Nedgangstiden nådde sitt klimaks tidlig på 1900-tallet da riket i løpet av første og andre Balkankrig mistet store landområder til en koalisjon av europeiske småstater.⁹ På dette tidspunktet hadde riket allerede mistet store landområder i Europa og Nord-Afrika til Storbritannia (Egypt), Frankrike (Algerie og Tunisia), Italia (Libya) og en rekke mindre europeiske stater (Balkan). Alliansen med tyskerne kan bli sett på som et siste halmstrå i en kamp mot økt britisk, fransk og russisk imperialisme.

Det osmanske riket hadde i en periode før krigen prøvd å gjenvinne direkte kontroll over de delvis autonome provinsene som lå innenfor det osmanske området. I denne forbindelse begynte Det

⁹ Under den første Balkankrigen (8. oktober 1912 – 18. mai 1913) mistet Det osmanske riket store deler av Rumelia, Trakia og hele Makedonia. Det osmanske riket greide å vinne noe av området de tapte tilbake under den andre Balkankrigen (16. juni 1913 – 18. juli 1913)

osmanske riket å utvide jernbanenettet i Midtøsten, og konflikten som kom som følge av dette med Sharif Hussein av Mekka, ledet til Det arabiske opprør.¹⁰ Det osmanske riket prøvde mer direkte kontroll over provinsene i Levanten for å demme opp mot den gryende nasjonalismen i flere av de store byene. Hvor effektiv denne økte kontrollen var, blir vanskelig å diskutere ettersom krigen i realiteten satte en stopper for Det osmanske riket.

Det osmanske riket hadde knyttet stadig tettere bånd med Tyskland i perioden før første verdenskrig og da to tyske krigsskip forfulgt av britiske krigsskip søkte ly i Konstantinopel, ble Det osmanske riket presset til å velge side. Krigen startet godt for osmanene. De stanset en britisk-fransk offensiv i Gallipoli, som hadde som mål å ta Konstantinopel, og de stanset tidlig britenes fremgang ved Kut i Irak. Britene slo hardt tilbake i Irak og erobret Bagdad i mars 1917. I møte med britiske, franske og russiske styrker gikk osmanene på stadig flere nederlag under krigen og satt til slutt ribbet igjen. Etter freden ved Mudros i oktober 1918 mistet osmanene sine gjenværende områder på Den arabiske halvøy og i Kaukasus. Det osmanske riket ble holdt kunstig i live frem til Mustafa Kemal Atatürks Tyrkia ble godkjent under Lausannetraktaten.

Det er likevel verdt å merke seg at Det osmanske riket på sett og vis levde videre gjennom eliten i de tidligere osmanske områdene. Selv om det var gryende nasjonalisme i flere områder, brukte briter og franskmenn i stor grad tidligere elite til å administrere de erobrede områdene. Denne eliten hadde ikke bare mottatt pengestøtte fra osmanene, men også opplæring i den osmanske måten å styre på.

Stormaktene entrer Midtøsten

Frankrike og Storbritannias interesse for Midtøsten etter første verdenskrig var ikke av ny dato. De to stormaktene hadde lenge før første verdenskrig lagt sine øyne på regionen. Frankrike tok på 1800-tallet kontroll over tidligere osmanske områder i Nord-Afrika (Algerie (1830) og Tunisia (1881)). Frankrike hadde i tillegg hatt en særstilling under det osmanske riket som beskytter av kristne interesser i området. Britene på sin side hadde i 1882 tatt kontroll over Egypt, og i 1899 ble området utvidet ved å inkludere Sudan.

¹⁰ Sharif Hussein bin Ali (1854-1931) var sharif og Emir i Mekka frem til 1917. Dette året erklærte han seg selv om Konge av Mekka frem til 1924 da han abdiserte sin stilling til sin eldste sønn Ali.

I 1879 oppsto det en nasjonalistisk bevegelse i den osmanske provinsen Egypt. Bevegelsen, som har fått tilnavnet Urabi-bevegelsen etter lederen Ahmad Urabi, vokste raskt og fikk i løpet av de tre neste årene stadig større makt. I 1882 valgte Storbritannia og Frankrike å gripe inn. Bakgrunnen for dette var ikke bare frykt for å miste innflytelse i Egypt, men også for ringvirkningene en nasjonalistbevegelse kunne ha overfor lignende grupper i andre kolonier hvis de fikk makten. Britene knuste den egyptiske hæren i slaget ved Tel el-Kebir i september 1882. Dette gjorde Egypt til et *de facto* protektorat under Storbritannia.¹¹ Med kontroll over Egypt sikret også britene seg kontroll over Suez-kanalen som på dette tidspunktet ikke bare var den viktigste sjøveien for Det britiske imperiet til India, men også den raskeste veien til Østen for samtlige europeiske kolonimakter. Kanalen ga også en betydelig inntekt gjennom toll og avgifter andre nasjoner betalte for å passere. Dette var en kontroll britene ikke under noen omstendigheter ønsket å gi fra seg – og det førte til at britene ble nærmere knyttet til regionen i sin helhet.

På starten av 1900-tallet valgte Storbritannia å skifte fra kull til olje som drivstoff for flåten sin. Storbritannia som selv ikke hadde store oljereserver, var avhengig av å finne olje i sine kolonier. At briten D'Arcy sikret seg oljerettighetene til Persia i 1904, gjorde ikke britenes interesse for de tidligere osmanske områdene mindre. Britene, som allerede hadde stor innflytelse i det persiske riket, så det som sannsynlig at det var mulig å finne olje i de andre landene i regionen. Irak ble sett på som et viktig bindeledd mellom Egypt og India.¹² En sammenhengende kontroll vil gi britene ikke bare kontroll over Suez-kanalen, men også landlinje til den viktigste kolonien India.

Britene valgte i denne perioden å knytte til seg stadig flere lokale ledere på Den arabiske halvøy. De var ikke så nøye med om de man knyttet til seg var venner eller fiender seg imellom. Som jeg kommer tilbake til i denne oppgaven støttet britene både Ibn Saud i Nejd og Sharif Hussein i Hijaz.¹³ De to lokale lederne var bitre fiender og til stadighet i kamp om landområder på Den arabiske halvøy.

¹¹ Dette var ikke første gangen Storbritannia gikk inn for å stanse et opprør mot Det osmanske riket i Egypt. I 1840 gikk britene inn for å redde Det osmanske riket som var i ferd med å bli invadert av sin guvernør i Egypt, Muhammed Ali. Britene ga Muhammed Ali et arvemønarki i Egypt, men sikret Det osmanske riket en videre eksistens.

¹² Pakistan ble ikke et eget land før i 1946 og Iran var under delvis britisk kontroll på starten av 1900-tallet.

¹³ Abdul Aziz Al Saud (1876-1953), ofte omtalt som Ibn Saud, hadde på 1800- og starten av 1900-tallet gjenerobret områder familien tidligere hadde dominert på Den arabiske halvøy. Ibn Saud var på starten av 1900-tallet i sterk konflikt med Sharif Hussein, en konflikt som skulle ende med at Ibn Saud erobret Mekka og Hijaz i 1925. Ibn Sauds erobringer skulle føre til dannelsen av Saudi-Arabia.

Britene knyttet også til seg flere små sultanater på Den arabiske halvøy og hadde kontroll over det lille protektoratet Aden på sørspissen av halvøya.

Fransk interesse for kristnes rettigheter i Midtøsten kunne trekkes helt tilbake til korstogene på 1000- og 1100-tallet. Under Det osmanske riket hadde Frankrikes tilknytning blitt sementert gjennom avtaler gjort med en rekke sultaner for å sikre Frankrike retten til å beskytte de kristnes rettigheter i området.

Storbritannia var ikke den første stormakten som prøvde å ta kontroll over Egypt. I 1798 valgte det franske riket under Napoleon å invadere Egypt. Frankrike så med skepsis på at Storbritannia stadig fikk større innflytelse over Det osmanske riket og på den måten stadig større kontroll over handel i de osmanske provinsene. Franskmennenes eventyr i Egypt varte ikke mer enn fire år da den franske flåten ble knust i slaget ved Nilen av en britisk flåte ledet av Lord Nelson. På starten av det 20. århundre følte Frankrike igjen at deres rolle i Midtøsten var truet. Britene ville annektere Syria til sitt egyptiske protektorat, Italienerne følte at det var de som burde være alle katolikkers beskytter i området, og Tysklands stadig tettere bånd med Det osmanske riket førte deres interesser stadig nærmere Levanten. Så truet følte franskmennene seg at statsminister Raymond Poincaré i 1912 proklamerte i det franske senatet at de ikke på noen måte ville la sin rolle i Syria og Libanon trues.¹⁴ Som vi skal komme tilbake til var dette bakgrunnen for Frankrikes krav om delvis eller full kontroll over dette området gjennom Sykes-Picot-avtalen. Dette er også bakgrunnen for at Frankrike var skeptiske til å legge for mye kontroll i Faisals hender under hans kortvarige kongedømme, og at de krevde et eget Libanon styrt av den kristne befolkningen i området rundt fjellkjeden Libanon.

Britene og franskmennene kjørte to forskjellige taktikker i forhold til hvordan de ønsket å styre sine erobrede områder. Frankrike hadde i Algerie og Tunisia kjørt et langt mer direkte styre enn det Storbritannia hadde i Egypt. Franskmennene prøvde også i langt større grad enn britene å assimilere lokalbefolkningen til egne skikker. Dette var også gjeldende for mandatene som ble opprettet etter første verdenskrig. Franskmennene kjørte en langt mer direkte kontroll over Syria og Libanon enn det britene gjorde i Transjordan og Irak. Hvordan de to mandatmaktene valgte å styre områdene sine vil jeg komme tilbake til i neste kapittel.

¹⁴ Tanenbaum, Jan Karl, "France and the Arab Middle East 1914-1920", *Transactions of the American Philosophical Society Vol. 68/7*, Florida 1978, side 5

Irak

Det britiske mandatet Irak som senere ble det uavhengige kongedømmet Irak besto av de tre osmanske provinsene Mosul, Bagdad og Basra. De tre provinsene var på begynnelsen av 1900-tallet akkurat som i dag svært forskjellige både topografisk og demografisk. De tre provinsene hadde i perioder vært under varierende grad av osmansk kontroll både når det gjaldt det militære og skatteinnkreving.

I nord ligger Mosul med provinshovedstaden Mosul. Denne regionen er preget av fjellområder og et klima med kalde, snøfylte vintere. Kurderne holdt i stor grad hjemme i Mosul. I osmansk tid var det liten eller ingen reell kontroll over ytterkantene av denne regionen på grunn av ulendt terreng og dårlig fremkommelighet. Dette førte også til at innbyggerne i regionen, som for det meste hørte til en av flere lokale stammer, i stor grad styrte seg selv og betalte skatt sporadisk. Mosul ble aldri erobret på samme måte som Basra og Bagdad, og provinsen ble flyttet til den britiske innflytelsesområdet etter avtale med Frankrike etter krigen.

Irak var tynt befolket, og det store sentrumet var hovedstaden Bagdad. Byen var sentrum i provinsen med det samme navnet. Den var den viktigste byen i regionen under Det osmanske riket og ble senere hovedstad for kongedømmet Faisal dannet. Det var også i Bagdad at størstedelen av den utdannede delen av befolkningen oppholdt seg og størstedelen av byråkratiet eksisterte. Bagdad var den provinsen der Det osmanske riket hadde størst tilstedeværelse og der de utøvde sterkest kontroll. Bagdad ble erobret av britene i mars 1917.

I sør ligger havnebyen Basra som dannet sentrum for provinsen med samme navn. I motsetning til Mosul i nord var Basra en provins med vesentlig bedre utbygd infrastruktur og et større antall innbyggere enn Mosul. Basra-regionen er geografisk plassert ved Persiabukta og består i hovedsak av lavland og varmt klima. Provinsen hadde i langt større grad enn Mosul blitt direkte kontrollert og skattlagt av Det osmanske riket. Basra besto demografisk av en blanding av sunni- og sjiamuslimer og omfattet flere av de viktigste hellige byene i islam (Najaf og Kerbala). Britene, som hadde bygget seg opp et nettverk av allierte i Persiabukta, prøvde å utøve innflytelse på ledende skikkelser i provinsen både før og under første verdenskrig. Basra ble erobret av britene allerede høsten 1914.

Det eksisterte ikke noe samlet Irak verken før, under eller etter første verdenskrig. Det er liten tvil om at provinsene historisk sett var tett knyttet sammen noe et telegram fra den lokale britiske administrasjonen til det britiske Foreign Office (FO) i november 1918 beskriver. Telegrammet forklarer hvordan lokalbefolkningen krever at en arabisk stat skal bestå av de tre provinsene som er nevnt her.¹⁵ I ettertid er det liten tvil om at de lokale det blir snakket om i dette telegrammet, er omgangskretsen til de britiske administratorene i Bagdad og på ingen måte var representativt for Iraks samlede befolkning. Dette var situasjonen da britene skulle lage en nasjonalstat og hente inn en regent. Tre helt forskjellige provinser med helt forskjellige befolkningsgrupper.

Hashemittene kommer til makten i Hijaz

På starten av 1900-tallet trådte Sayyid Hussein bin Ali inn i rollen som Sharif av Mekka. Dette var et verv som ga Hussein stor grad av selvstendighet i rollen som lokal leder for Mekka. Bakgrunnen for Husseins utnevning var at han var den ledende skikkelsen innenfor Banu Hashem, eller Hashims klan. Dette var en rolle som var tildelt Hashemittene fordi Hashim ibn Abd al-Manaf var oldefaren til profeten Muhammed, og at hashemittene kan utlede et fullstendig slektstre med basis i profetens datter Fatima.¹⁶ Sharif Hussein hadde ambisjoner om en samlet arabisk stat under hashemittenes ledelse i et område som strakte seg fra Den arabiske halvøys vestkyst og inkluderte store deler av de områdene som i dag blir referert til som Levanten.

Figur 1: Sharif Hussein av Mekka

Hussein hadde som mange andre lokale ledere i provinser av Det osmanske riket oppholdt seg en lengre periode av livet i Istanbul der han og tre av sønnene, Ali, Abdullah og Faisal, hadde fått trening og utdanning i det politiske spillet som eksisterte i imperiets hovedstad.¹⁷ Utdanningen innebar blant annet vestlig utdanning innen historie, filosofi og andre vestlige fag i tillegg til både militær og

¹⁵ Telegram fra politisk agent i Bagdad 24. november 1918 til britisk Foreign Office, "Records of Iraq 1914-1966" (2001)

¹⁶ Sicker, Martin, *Between Hashemites and Zionists*, New York 1989, side 1

¹⁷ Wilson, Mary C, *King Abdullah, Britain and the making of Jordan*, Cambridge 1987, side 12-24

religiøs utdannelse gjennom henholdsvis militærskolene til Det osmanske riket og faren Hussein. I en periode da Det osmanske riket stadig var i tilbakegang og i økende grad ble presset av de europeiske maktene, vokste det frem en bevissthet hos Hussein og hashemittene om at det på sikt ville være mulig å løsrive seg fra Det osmanske riket, og at det ville lønne seg å satse på nærmere tilknytning til Storbritannia.

Denne tilnærmingen, som jeg kommer tilbake til senere, førte i korte trekk til at hashemittene brøt båndene med sultanen i Istanbul og allierte seg med britene under første verdenskrig. Alliansen førte indirekte til, på grunn av Det osmanske rikets allianse med sentralmaktene under krigen, at Faisal og Abdullah ble sittende som regenter i hvert sitt nyopprettede mandat. Sharif Hussein fikk derimot ikke oppfylt sin drøm om en stor, samlet arabisk stat. Hashemittene ble på 1920-tallet drevet ut fra Den arabiske halvøy av en annen alliert av britene, Ibn Saud. I dag, 90 år senere, sitter saudierne og hashemittene ved tronen i hvert sitt land – Saudi-Arabia og Jordan.

Lov aldri for mye

I perioden før og under første verdenskrig ble det inngått en rekke avtaler og løfter som la føringer for det som skjedde med de tidligere osmanske provinsene etter krigen. Det var både avtaler inngått mellom stormakter (Konstantinopel-avtalen og Sykes-Picot-avtalen), avtaler inngått mellom lokale ledere og stormakter (Husayn-McMahon-korrespondansen) og et vagt løfte om en nasjonalstat gitt til et forfulgt folk (Balfour-deklarasjonen).

Konstantinopel-avtalen

Konstantinopel-avtalen var en avtale inngått mellom landene i ententen i starten av første verdenskrig.¹⁸ 18. mars 1915 garanterte Storbritannia og Frankrike at Russland skulle få kontrollen over Dardanellene og Konstantinopel hvis de gikk inn på alliert side, og de allierte vant krigen. Konstantinopel skulle likevel være en åpen havn der Storbritannia og Frankrike skulle ha fri tilgang. Avtalen tilsa også at Russland skulle godta at Storbritannia og Frankrike hadde interesser i den østlige delen av Det osmanske riket. Som nevnt i forrige del gikk dette for franskmennene, i det minste

¹⁸ Ententen refererer her til trippelententen mellom Storbritannia, Frankrike og Russland inngått i 1907 som var en motvekt til trippelalliansen mellom Tyskland, Østerrike-Ungarn og Italia.

offisielt, ut på å forsvare kristne rettigheter, mens det for britene handlet om å sikre tilgang til olje og kommunikasjonslinjer til imperiets kronjuvel, India.

Dette hadde nok ikke nødvendigvis fått store betydning på temaet i denne oppgaven hadde det ikke kommet en bolsjevikisk revolusjon i 1917. Denne revolusjonen, som førte til at Russland trakk seg ut av krigen, skapte usikkerhet rundt avtalen som var inngått. Det viste seg senere at det nye regimet i Russland (Sovjetunionen fra 1922) på ingen måte hadde tenkt å opprettholde avtalen. I 1918 valgte Lenin, i protest mot det tidligere tsarregimet, å offentliggjøre en mengde tidligere inngåtte hemmelige avtaler. Sykes-Picot og Konstantinopel-avtalen var to av disse. Ikke bare satte dette Storbritannia og Frankrike under press i forbindelse med andre inngåtte avtaler, men det gjorde også at landene i større grad måtte følge opp den argumentasjonen de hadde brukt overfor Russland knyttet til bakgrunnen for sine interesser i Midtøsten. Avtalen skulle også så tvil hos hashemittene om britenes vilje til å innfri løftene som var gitt i Hussain-McMahon-korrespondansen.

Hussain-McMahon-korrespondansen

Allerede før britene, franskmennene og russerne skrev under Konstantinopel-avtalen, hadde britene begynt å diskutere muligheten for opprettelsen av en større arabisk stat under Sharif Hussain av Mekka. I perioden fra juli 1915 til januar 1916 utvekslet Hussain ti brev med den britiske høykommissæren i Kairo, Sir Henry McMahon. Brevene var vage i formen, men i korrespondansens fjerde brev kommer McMahon med fem klare løfter:

"1. Subject to the above modifications, Great Britain is prepared to recognize and support the independence of the Arabs in all the regions within the limits demanded by the Sherif of Mecca.

2. Great Britain will guarantee the Holy Places against all external aggression and will recognise their inviolability.

3. When the situation admits, Great Britain will give to the Arabs her advice and will assist them to establish what may appear to be the most suitable forms of government in those various territories.

4. On the other hand, it is understood that the Arabs have decided to seek the advice and guidance of Great Britain only, and that such European advisers and officials as may be required for the formation of a sound form of administration will be British.

5. With regard to the vilayets of Bagdad and Basra, the Arabs will recognise that the established position and interests of Great Britain necessitate special administrative arrangements in order to secure these territories from foreign aggression, to promote the welfare of the local populations and to safeguard our mutual economic interests.¹⁹

Sir Henry McMahon i brev til Sharif Hussein datert 24. oktober 1915

I brevet fra McMahon godtar han, med mulige modifikasjoner, visse krav fra Sharif Hussein om hvordan en mulig arabisk stat skulle se ut. Det er naturlig å anta at hashemittene ble bekymret for hva britenes motiver egentlig var da Sykes-Picot og Konstantinopel-avtalen ble offentliggjort av russerne. Løftene, hvor vage de enn var, fra McMahon til Hussein, kunne fort bli lagt til side hvis franskmenn og briter hadde egne avtaler. Likevel førte brevet av 24. oktober 1915 og de seks andre brevene som gikk frem og tilbake etter dette, til at Sharif Hussein erklærte krig mot Det osmanske riket og startet det som har blitt kjent som Det arabiske opprør. Denne avtalen førte på kort sikt til at britene skaffet seg den arabiske, muslimske allierte de følte de trengte i regionen, og på lang sikt førte det i realiteten til at hashemittene fikk makten i to av regionens kongedømmer. Sharif Husseins drøm om et større arabisk kongedømme som omfattet hele Levanten og store deler av Den arabiske halvøy, ble imidlertid aldri realisert.

Sykes-Picot

Storbritannia og Frankrike utarbeidet året etter Konstantinopel-avtalen en ny og mer detaljert delingsplan for hvordan de skulle dele de osmanske områdene mellom seg. Avtalen som er kjent som Sykes-Picot-avtalen, ble ferdigforhandlet i mai 1916 og godkjent av det da sittende tsarregimet.

Avtalen deler Levanten opp i fem ulike typer soner. På kartet nedenfor har man en mørkerød

Figur 2: Sykes-Picot

¹⁹ <http://www.jewishvirtuallibrary.org/jsource/History/hussmac1.html#1>, lastet ned 5.1.2010

og en mørkeblå sone som viser sonene der henholdsvis Storbritannia og Frankrike skulle ha direkte kontroll. Du har også en lyserød og en lyseblå sone der de samme to landene skulle ha det som vagt fikk navnet *influence* – eller innflytelse på godt norsk. Det var i tillegg lagt inn en internasjonal sone som omfattet store deler av dagens Israel inkludert Jerusalem og Gaza. Sykes-Picot-avtalen, oppkalt etter Sir Mark Sykes og François Georges-Picot, la grunnlaget for de retningslinjene britene og franskmennene brukte da de skulle dele Midtøsten mellom seg etter første verdenskrig.²⁰ Denne avtalen sto i sterk kontrast til de vage løftene britene ga Sharif Hussain gjennom Hussain-McMahon-korrespondansen. Sykes-Picot-avtalen ble også publisert i russiske aviser etter bolsjevikenes revolusjon og skapte sterke reaksjoner på arabisk side.

I ettertid kan man si at grunnprinsippene i Sykes-Picot-avtalen ble etterfulgt, men det ble likevel gjort kraftige endringer. Frankrike mistet store deler av det området man hadde forventet å få under direkte kontroll til Atatürk og den tyrkiske frigjøringskampen. Samtidig valgte de å avse deler av området de var lovet til britene på bakgrunn av britiske løfter om støtte til krav om diverse landområder i grenseområdet mellom Tyskland og Frankrike. På den måten fikk Storbritannia ikke bare ta mer direkte kontroll over det palestinske området, som skulle ha vært internasjonalt, men også over provinsen Mosul i Nord-Irak knyttet til deres irakiske mandat.²¹

Balfour-deklarasjonen

Den fjerde avtalen er egentlig ikke en avtale, men mer en offentlig deklarasjon om britisk politikk fra den britiske utenriksministeren Sir Arthur Balfour. Deklarasjonen kom i brev form til Lord Walter Rothschild, en ledende skikkelse innenfor det jødiske samfunnet i Storbritannia. I det korte brevet, datert 2. november 1917, sto det:

²⁰ Sir Mark Sykes (1879-1919) var en britisk politiker og offiser som var med å grunnlegge Arab Bureau. Sykes fikk i oppgave med en fransk diplomat, François Georges-Picot (1870-1951), å forhandle frem en delingsplan for franko-britiske interesser i Midtøsten.

²¹ Fitzgerald, Edward Peter, "France's Middle Eastern Ambitions, the Sykes-Picot Negotiations, and the Oil Fields of Mosul, 1915-1918", *The Journal of Modern History*, Vol. 66, No. 4 (Dec., 1994), side 697-725

"His Majesty's Government view with favour the establishment in Palestine of a national home for the Jewish people, and will use their best endeavours to facilitate the achievement of this object, it being clearly understood that nothing shall be done which may prejudice the civil and religious rights of existing non-Jewish communities in Palestine, or the rights and political status enjoyed by Jews in any other country".²²

Sir Arthur Balfour til Lord Walter Rothschild 2. November 1917

Deklarasjonen kom etter at Sharif Hussein hadde startet Det arabiske opprør mot sultanen i Konstantinopel, og araberne nok en gang følte seg forsmådd. Hva Balfour faktisk mente med uttrykket *a national home* for jødene har blitt diskutert av mang en historiker siden deklarasjonen kom, men det som er sikkert er at den ga jødene og den sionistiske bevegelsen et håp om en egen stat der det bibelske Israel lå. I forhold til denne oppgaven er ikke Israel direkte relevant, men det er viktig å ha i bakhodet det politiske klimaet som eksisterte mellom de forskjellige parter i perioden jeg skal omtale. Det er liten tvil om at verken Frankrike eller Storbritannia stolte 100 prosent på hverandre, og det er heller liten tvil om at Sharif Hussein satt i Mekka og var usikker på i hvilken grad britene ville innfri de løftene de hadde gitt han.

De fire avtalene dannet grunnlaget for de forventninger de forskjellige aktørene hadde til tiden etter første verdenskrig. Storbritannia og Frankrike planla å utvide sitt kolonirike ved å sikre seg nye landområder i tilknytning til eksisterende kolonier, få kontroll over Middelhavet og få råderett over mulige fremtidige oljeressurser. Begge hadde vært gjennom en svært brutal og økonomisk ødeleggende krig, men var likevel helt bestemte på at de måtte sikre seg innflytelse i Midtøsten mens muligheten var der. Sharif Hussein og hashemittene på sin side var klar til å ta på seg ansvaret og danne en ny ledende nasjon for arabere. Det osmanske riket var i realiteten borte etter krigen, og hashemittene, som hadde påberopt Sharif Hussein kaliftittelen i løpet av Det arabiske opprøret, var fast bestemt på at dette var deres tid. Jødene på sin side hadde siden 1880-årene emigrert til Palestina fra Øst-Europa. De hadde gjennom Balfour-deklarasjonen og stadig støtte fra ledende britiske administratorer og politikere fått troen på en egen jødisk stat i området der den bibelske staten Israel skal ha ligget.

²² Brev fra utenriksminister Sir Arthur James Balfour til Lord Walter Rothschild 2. november 1917, CO733/18

Det arabiske opprør og dets følger

I juni 1916 gikk hashemittene i allianse med britene og da i realiteten til krig mot Det osmanske riket. Som vi har sett tidligere hadde Hijaz under Sharif Hussein hatt delvis selvstyre, men det var utplassert osmanske styrker flere steder langs Rødehavskysten. Det arabiske opprør startet med tidlig suksess, men fremgangen stanset tidlig da de møtte kraftigere motstand av de utplasserte osmanske styrkene. På dette tidspunktet ble en ung britisk oberstløytnant, T.E. Lawrence, sendt til Hijaz for å bistå opprørerne. Lawrence som hadde erfaring fra Gallipoli, valgte seg Sharif Husseins nest yngste sønn Faisal som den, etter hans mening, perfekte leder for opprøret.

De arabiske styrkene, under Faisals ledelse og Lawrences rådgivning, sikret seg flere mindre seire over osmanske garnisoner. Faisal ble belønnet, etter press fra Lawrence, med muligheten til å ri seirende inn i Damaskus 1. oktober 1918. Med britisk støtte satte Faisal opp en midlertidig administrasjon med sete i Damaskus. Et og et halvt år senere, i mars 1920, utropte den syriske nasjonalforsamlingen Faisal til konge av Syria. Faisals kongedømme fikk ikke leve lenge. Bare måneden etter ga San Remo-konferansen²³ Frankrike det syriske mandatet, og Faisals dager var i realiteten omme. Franskmennene innledet forhandlinger med Faisal om hvordan Syria skulle styres, men det viste seg fort vanskelig å oppnå enighet. Den franske høykommissæren for Syria, general Henri Gouraud, ble stadig irritert på Faisals forhandlingsmetoder og mente han prøvde å sette briter og franskmenn opp mot hverandre for stadig å få kontroll over større landområder. Den store overgangen i fransk politikk overfor Faisal og mandatet kom da den franske presidenten Georges Clemenceau led nederlag mot sosialisten Alexandre Millerand. Clemenceau hadde vært mer forsiktig ovenfor Faisal og hans tette forbindelse med britene, men Millerand ble overtalt av Gouraud til å legge seg på en langt hardere linje.²⁴ Da videre forhandlinger med Faisal ikke førte frem, sa franskmennene at nok var nok. Det førte til en kortvarig krig der Frankrike vant det avgjørende slaget i midten av juli samme år – Faisal ble sendt i eksil.

²³ San Remo-konferansen ble avholdt i perioden 19.-26. juni 1920. Konferansen som samlet Storbritannia, Frankrike, Italia og Japan klassifiserte og fordelte mandater fra det oppløste osmanske rike. Avtalen dette førte til, Sevre-traktaten, ble ratifisert og det var først i Lausanne-traktaten av 1923 at fordelingen ble internasjonalt godtatt.

²⁴ Zamir, Meir, "Faisal and the Lebanese Question 1918-1920", *Middle Eastern Studies Vol. 27 No. 3*, London 1991, side 417-18

Etterspill

Faisals eksil førte han i realiteten videre til tronen i Irak, mens storebroren Abdullah måtte ta til takke med Transjordan. Sharif Hussein måtte ta til takke med å se sønnene komme til makta, men mistet samtidig familiens grep over Hijaz og de to hellige byene Mekka og Medina. En ny makt på Den arabiske halvøy hadde vokst frem, og Ibn Sauds erobringer førte til at man i løpet av få år hadde en ny sterk stat; Saudi-Arabia.

4. Koloni, protektorat eller mandat

28. juni 1919 ble Folkeforbundet opprettet i Versailles. Folkeforbundet ble opprettet etter særlig initiativ fra den amerikanske presidenten Woodrow Wilson og skulle knytte nasjoner tettere sammen for å hindre en ny verdenskrig. Folkeforbundet skulle legge føringene for hvordan områdene erobret fra trippelalliansen skulle styres etter krigen. For Storbritannia og Frankrike skulle dette på papiret bety en endring i hvordan man styrte sine oversjøiske områder. I dette kapittelet vil jeg først definere hva som er forskjellene mellom koloni, protektorat og mandat før jeg diskuterer den britiske og franske tilnærmingen til mandatene.

Koloni

En koloni er et område som er under kontroll av en fremmed stat. Kolonier kan være direkte styrt av den fremmede staten eller ha et delvis lokalt selvstyre. Kolonimakten har, som oftest, full kontroll over alle utenrikspolitiske og militære anliggender for koloniområdene.

Storbritannia og Frankrike var henholdsvis den største og den nest største kolonimakten på 1800-tallet og var på starten av 1900-tallet fortsatt interessert i å sikre seg kontroll over nye områder.

Protektorat

Et protektorat er en uavhengig stat som, etter internasjonal rett, er beskyttet diplomatisk og militært av en sterkere fremmed stat. Den fremmede makten er da ansvarlig for å beskytte landet mot andre fremmede makter. Den viktige forskjellen mellom koloni og protektorat er at protektoratet er en uavhengig stat, og at forholdet til stormakten ofte er bestemt gjennom traktater.

Mandater – Folkeforbundets artikkel 22

Mandatsystemet innebar at de seirende stormaktene fra første verdenskrig skulle hjelpe

befolkningen i erobrede områder til selvstendighet. Dette var områder erobret fra trippelalliansen; Tyskland, Østerrike-Ungarn og Det osmanske riket. Graden av hjelp skulle avhenge av hvor politisk utviklet de aktuelle områdene allerede var. De tidligere osmanske landområdene, som ble fordelt mellom Frankrike og Storbritannia, ble regnet som klasse A mandater. Dette betydde at landområdene hadde nådd et visst nivå i utvikling, og at man i utgangspunktet innen relativt kort tid skulle kunne forlate området igjen. I klasse A mandatene (Syria, Palestina og Mesopotamia) skulle lokalbefolkningen i langt større grad enn i klasse B og C mandater være involvert. I klasse B (Kamerun, Togo, Tanganyika og Rwanda-Urundi) mandater skulle det være godtatt at mandatmakten tok større kontroll. I C mandater (New Guinea, Nauru, Vest-Samoa, Sørvest-Afrika) skulle mandatområdet regnes som en direkte del av mandatmaktens rike.

Folkeforbundet la spesifikke føringer for hva mandatet til stormaktene var i de tidligere osmanske områdene:

” Certain communities formerly belonging to the Turkish Empire have reached a stage of development where their existence as independent nations can be provisionally recognized subject to the rendering of administrative advice and assistance by a Mandatory until such time as they are able to stand alone. The wishes of these communities must be a principal consideration in the selection of the Mandatory.”²⁵

Problemet med utformingen av artikkel 22 i Folkeforbundets traktat er at den er åpen for tolkninger. Når er en befolkning ”able to stand alone”? Den amerikanske presidenten Woodrow Wilson, som var blant pådriverne bak Folkeforbundet, tolket mandatmaktenes rolle som til å hjelpe befolkningen i de aktuelle mandatene til fullstendig nasjonal selvstendighet innen kort tid. Briter og franskmenn på sin side tolket det som deres rett som mandatmakt til å forme mandatene etter deres egne regionale interesser.²⁶ USA, hvis medlemskap i Folkeforbundet hadde blitt nedstemt av Kongressen, ble stående utenfor og se på at Storbritannia og Frankrike relativt uforstyrret kunne legge sine egne føringer for hvordan de tolket artikkel 22.

De vage formuleringene gjorde det mulig for stormaktene å forme mandatene som de ønsket. Dette betydde for franskmennene i Syria og Libanon å skape et system som sikret de kristne og katolske rettighetene, mens det for Storbritannia betydde å sikre en sammenhengende kommunikasjonslinje

²⁵ http://avalon.law.yale.edu/20th_century/leagcov.asp#art22, lastet ned 13. januar 2010

²⁶ Butenschøn, Nils A., Midtøsten, Universitetsforlaget 2009, side 118-119

mellom Middelhavet og India. Det gjorde det også mulig å skape en stor buffersone for Suez-kanalen. Britene mente at dette best kunne sikres gjennom å plassere vennligsinnede ledere i Irak og Transjordan.

5. Hvem skapte Midtøsten?

Storbritannia var etter første verdenskrig hardt rammet økonomisk. Krigen, særlig i Europa, hadde tømt den britiske statskassen. Den ubarmhjertige skyttergravskrigen i Europa hadde ikke bare kostet britene en hel generasjon unge menn, men også ført dem inn i hardt økonomisk uvær. Koloniene, som britene i flere hundre år hadde satt sin lit til i forhold til inntjening og ressurser, ble stadig dyrere å administrere, og uavhengighetsbevegelser i flere av disse krevde stadig større selvvråderett over egne ressurser og interesser.

Historikere har trukket frem det økonomiske aspektet som et viktig argument for hvorfor Faisal ble valgt til regent i Irak. Dette argumentet er knyttet tett opp mot en ny oppfatning av hvordan man skulle styre erobrede områder. Tradisjonelt sett hadde britene valgt et direkte kolonistyre, men på grunn av kostnader knyttet både til å administrere koloniene og knyttet til militært personell var det flere ledende briter som mente at man i større grad burde rekruttere lokale ledere man kunne kontrollere.

Holdningsendringen førte til en maktkamp mellom de som mente den gamle organiseringen av okkuperte områder var best og de som støttet det å gi lokale mer selvstyre. Ingen steder var dette tydeligere enn i det okkuperte Irak etter første verdenskrig. I Irak hadde man på den ene siden den britiske administratoren i Irak, Arnold Wilson fra The India Office (IO) og på den andre side helten fra Det arabiske opprør, oberstløytnant T.E. Lawrence. Det er vanskelig å portrettere disse to mennene som noe annet enn så nære fiender man kan finne i samme lands administrasjon.

Den interne kampen om Iraks fremtid var like mye en intern maktkamp mellom IO og Foreign Office (FO). IO, ledet av Secretary of State Edwin Samuel Montagu, hadde etter den britiske okkupasjon av de to tidligere osmanske provinsene Basra og Bagdad fått ansvaret for å administrere områdene som skulle inngå i det fremtidige britiske mandatet Irak frem til man hadde avklart hva den fremtiden var. Arnold Talbot Wilson ble utnevnt til stilling som såkalt Civil Commissioner med sete i Bagdad og administrerte derfra den fysiske tilstedeværelsen for britene. FO var fra 1916-1919 ledet av Arthur Balfour, men ble tatt over av Earl George Curzon of Kedleston i perioden 1919-1924. Curzon var i motsetning til Balfour svært aktiv i alt som hadde med Midtøsten å gjøre i den perioden han satt som

Secretary of State for FO,²⁷ men det var likevel en gruppe menn fra The Arab Bureau i Kairo som ble drivkraften bak den politikken britene skulle føre i etterkrigstiden. Fremst blant disse var oberstløytnant T.E. Lawrence.

I perioden fra britene gikk inn i Irak, førte IO og deler av FO to helt forskjellige linjer i forhold til det okkuperte området. I korte trekk ønsket Wilson at Irak skulle legges under IO og bli behandlet som en koloni administrert fra India.²⁸ Lawrence på sin side var tett knyttet til den arabiske saken etter å ha kjempet sammen med araberne under Det arabiske opprøret i 1916. Han mente britene måtte opprettholde løfter gitt til hashemittene under krigen. Irak måtte gjøres til et arabisk emirat.²⁹

Hvorfor ønsket IO å gjøre Irak om til en koloni? Et riktigere spørsmål er kanskje hvorfor IO ikke ønsket at en sønn av Sharif Hussain skulle komme til makten. For når alt kom til stykket, var det ikke utelukkende av personlig interesse at Montagu og Wilson ønsket å holde den hashimittiske familien borte fra Irak. Den politiske situasjonen i den britiske kolonien India var under første verdenskrig svært spent. Bakgrunnen for IO sin holdning var først og fremst den sterke motstanden mot hashemittene i den muslimske delen av Indias befolkning. Indiske muslimer var fortsatt trofaste mot den osmanske kalifen i Istanbul og så på Det arabiske opprøret proklamert av Sharif Hussain som blasfemi og forræderi av verste sort. Ikke bare gikk Sharif Hussain mot rettroende muslimer, men han satte også de viktigste hellige stedene i islam i fare. Etter krigen førte disse tankene til dannelsen av *Khilafatbevegelsen*.³⁰ Bevegelsens mål var å opprettholde grensene til det osmanske riket gjennom å påvirke britene til å la Det osmanske riket overleve fredsoppgjøret. IO var, på tross av at bevegelsen ikke alltid ble tatt like seriøst av regjeringen, redd for at Khilafatbevegelsen skulle fyre opp motstanden mot britene i India. Bevegelsen så på hashemittene som frafallne og som britiske marionetter.³¹ IO argumenterte ikke bare mot utvidet hashemittisk innflytelse i Midtøsten, men også mot å støtte en erkefiende av en av IOs støttespillere i regionen. I Nejd, et stort ørkenområde sentralt på Den arabiske halvøy, hadde 'Abd al-'Aziz ibn Saud fra starten av århundret gjenerobret og konsolidert sin makt. Britene hadde i perioden fra 1912 sett på Ibn Saud som en potensiell alliert og

²⁷ Balfour var også aktiv i Midtøsten, men var i større grad fokusert på Palestinas fremtid og i mindre grad interessert i Mesopotamia/Irak.

²⁸ Dette på tross av hva mandatforskriftene sa.

²⁹ Wilson til Hirtzel, 14 september 1919, Wilsons private papirer – gjengitt i Timothy Paris, "British Middle East Policy-Making after the First World War: The Lawrentian and Wilsonian Schools", *The History Journal*, Vol. 41, No. 3 (1998), Cambridge University Press, <http://www.jstor.org/stable/2639903> (side 779)

³⁰ Telegram fra Lord Chelmsford, Viceroy av India til FO 23. november 1920, CAB/24/115

³¹ Paris, Timothy, "British Middle East Policy-Making after the First World War: The Lawrentian and Wilsonian Schools", *The History Journal*, Vol. 41, No. 3 (1998), Cambridge University Press, <http://www.jstor.org/stable/2639903> (side 776)

på typisk britisk maner prøvd å kjøpe Ibn Sauds troskap. Britene hadde omtrent fra samme periode begynt å kurtisere hashemittene i Hijaz; en linje som til slutt førte til Det arabiske opprør og reduserte utbetalinger til Ibn Saud. Det var IO som i stor grad var ansvarlig for forbindelsen med Ibn Saud, og det var også de som valgte å støtte han videre etter at den hashemittiske linjen ble vedtatt i regjering.³² Man må også huske hvilken stilling India hadde hatt i det britiske imperiet. Selv om kronjuvelen hadde gått fra å være en uuttømmelig ressurs til å gi britene stadig mer hodebry, må man likevel regne med at mentaliteten i IO var 'India first'.

Hvorfor var FO så fast bestemt på å skape et arabisk emirat? For det første er det verdt å nevne at Faisal på ingen måte var den eneste kandidaten britene diskuterte med tanke på regentstillingen i Irak. Faisal ble ikke kandidat i Irak før han ble kastet ut av Syria av franskmennene i 1920. Det var en rekke kandidater som ble diskutert innad i denne kretsen fra 1918 og frem til det endelige valget av Faisal under Kairo-konferansen i mars 1921. For det andre var dette kontoret tett knyttet opp til The Arab Bureau som med sete i Kairo ikke bare hadde hatt tett kontakt med hashemittene siden 1914 og gjennom denne kontakten hadde til en viss grad fått sympati for den hashemittiske saken³³. The Arab Bureau i Kairo og den britiske høykommissæren i Egypt Henry McMahon (fra januar 1915-januar 1917) var med på å utarbeide Hussain-McMahon-korrespondansen og hadde derfor investert mye i hashemittene. Lawrence skriver i sin biografi *Seven Pillars of Wisdom* ved flere anledninger at han lovet araberne at han skulle gjøre det han kunne for å etterfølge Hussain-McMahon³⁴.

Dette var situasjonen i 1918 og regjeringen hjemme i Storbritannia skulle avgjøre Iraks fremtid. Det var to fløyer som i liten grad ønsket å inngå kompromiss av den enkle grunn at ethvert kompromiss ville bli betraktet som et tap. Begge kontorene hadde interessefelt knyttet opp mot regionen, og en tapt sak kunne skyve maktbalansen i en uønsket retning. Etter min mening er dette nettopp det som ligger til grunn for at IO støttet Wilson i tykt og tynt selv i perioder da Wilson mer eller mindre handlet på egenhånd uten å etterfølge pålegg fra regjeringen. Som vi skal komme tilbake til skydde Wilson ingen midler for å holde grepet om Irak og skyve hashemittene vekk. Hubert Young, som først hadde arbeidet i staben under Wilson i Irak (1915) og senere både i FO (1918) og Colonial Office (1919-1921) skrev følgende om situasjonen to år senere:

³² Busch, Briton Cooper, *India, Britain and the Arabs 1914-1921*, Berkeley 1971

³³ Sicker (1989) side 7

³⁴ Lawrence, T.E., *Seven Pillars of Wisdom*, London 1926, side 283

*"What is wanted is the mean between the Lawrentian and the Wilsonian ideas"*³⁵

Hubert Young, 1920

Den gyldne middelvei var aldri et alternativ verken for Wilson eller Lawrence, og maktkampen mellom IO og FO gjorde at fremgangen i å finne enn løsning for Irak var begrenset. I perioden fra våren 1918 og frem til Percy Cox tok over for Wilson i Bagdad i oktober 1920, pågikk det en kontinuerlig svertkampanje mellom IO og Wilson på den ene siden og Lawrence og FO på den andre. I en periode mot slutten av 1918 da både War Office og FO offentlig gikk ut og støttet Lawrence sine tanker knyttet til Iraks fremtid,³⁶ valgte IO å slakte Lawrence sin hashemittiske linje.³⁷

Begge sider hadde sine sentrale støttespillere, og den fremtidige høykommissæren av Irak, Percy Cox³⁸, støttet Wilson så tidlig som i april 1918. Cox hadde ikke bare i lange perioder vært stasjonert ved India Office i India, men kom i ettertid også til å berømme Wilson for rapportene han sendte til IO.

*"...[I do] not see the slightest justification for introducing one of the family of the Sherif...King Hussein and his family carry no weight whatever in Iraq"*³⁹

Percy Cox, april 1918

Lawrence og Wilson jobbet for å få sin linje gjort gjeldende på hver sin front. Wilson skrev situasjonsrapporter om det gjeldende politiske klimaet i Irak; i disfavør av Faisal. Man må vurdere holdbarheten av det som står i disse situasjonsrapportene. Jeg skal på ingen måte påstå at disse rapportene er delvis eller fullstendig fabrikkert, men det man kan si, er at rapporten i stor grad støtter Wilsons ståsted. Det kan også stilles spørsmål ved i hvilken grad Wilson faktisk rådslo seg med befolkningen i Irak som en helhet i forbindelse med disse "opinionsmålingene", eller om han i hovedsak diskuterte saken med den eksisterende eliten. Denne skepsisen til Wilsons arbeid

³⁵ Minute av Hubert Young 23 July 1920, FO371/5228

³⁶ Memo fra War Office 28. oktober 1918, EC-2133, CAB 27/35 og memo FO 29. november 1918, EC-2525, CAB 37/27)

³⁷ Notat fra IO 20. november 1918, EC-2454, CAB27/37

³⁸ Percy Cox hadde før han tiltro som høykommissær i Irak i 1920 både arbeidet under den britiske administrasjonen i India, hatt en sentral rolle i den britiske landgangen og erobringen av Mesopotamia og etter krigen innehatt stillingen som britisk representant i Iran.

³⁹ Notat fra Percy Cox til IO 20. april 1918, IOR/L/P&S/10/686

underbygges ved at han ved flere anledninger motarbeidet regjeringen og FO ved å nekte å etterfølge anmodninger.⁴⁰ De fleste av rapportene fra Wilson konstaterer at folket heller ønsker å være under videre britisk styre, og at en hashemittisk emir var uønsket.⁴¹ Som vi skal se fikk Lawrence utover i 1919 og 1920 stadig større innflytelse på den britiske regjeringen.

Wilson svarte med direkte ordrenekt. Han tok i økende grad ting i egne hender og nektet å utføre ordre sendt fra Lord Curzon og regjeringen. I en periode da britene prøvde å få Ibn Saud og Sharif Husayn på talefot, gjorde Wilson alt han kunne for å hindre at det skulle skje. I mars 1920 forsøkte FO å arrangere et møte mellom Ibn Saud og Sharif Husayn i Aden, men problemet var bare at Wilson, som var ansvarlig for kontakten med Ibn Saud, valgte å vente i fem uker med å sende invitasjonen fra FO videre. På det tidspunktet fantes det ingen skip som kunne frakte Ibn Saud til Aden.⁴² Ordrenekten var en i en rekke av mange og førte i realiteten Wilson stadig lengre ut i kulden, og regjeringen la stadig større vekt på anbefalinger fra Lawrence og FOs kontor i Kairo. FO og regjeringen med Hubert Young og Curzon i spissen ble stadig mer irritert og oppgitt over Wilsons egenrådighet.⁴³

Det var ikke bare Wilsons opptreden i Irak som førte Lawrence til innflytelse. I august 1919 hadde Lowell Thomas' film om Det arabiske opprør premiere i London. I månedene som fulgte ble filmen sett av mer enn en million briter.⁴⁴ I løpet av ett år gikk Lawrence fra å være en relativt ukjent offiser i den britiske hæren, til å bli, ifølge The Manchester Guardian, "*the one who knows the modern Arab of the Middle East better than any Englishman*"⁴⁵ og, ifølge Daily Mail, "*the greatest British authority on the Arabs*".⁴⁶ Ifølge Wilsons biografi var Lawrence godt kjent med mange av de mest sentrale journalistene i de store avisene og ble stadig brukt som autoritetsperson dersom Parlamentet trengte ekspertuttalelser under viktige diskusjonsrunder. Utskrifter fra en mengde diskusjoner i Parlamentet viser at det ved flere anledninger ble antydnet at den beste løsningen på problemene i Irak var å sende Lawrence ned for å ta over.⁴⁷

⁴⁰ Minutes fra Young 7., 28., og 29. april 1920, FO371/5061

⁴¹ Eksempler på slike rapporter: Wilson til IO 20. november 1919, IOR/L/PS/10/756 og Wilson til IO 20. mars 1920, IOR/L/PS/10/802

⁴² Minutes fra Young som beskriver Wilsons plan fra 7., 28. og 29. april 1920, alle i FO371/5061

⁴³ Minutes fra Young (28. juni 1920), Tilley (29. juni 1920) og Lord Curzon (29. juni 1920), alle i FO371/5227

⁴⁴ Wilson, Jeremy, Lawrence of Arabia, London 1989, side 625

⁴⁵ Foster, Henry, The making of the modern Iraq, London 1936, side 84

⁴⁶ Wilson (1989) side 633

⁴⁷ Underhusdebatter Volum 131 2239/2263/2265/2265 og volum 133 17/719 fra juni-august 1920

Diskusjonen mellom de to instansene endte som den måtte ende. Lawrence ble en forgudet skikkelse hjemme i Storbritannia, mens Wilson førte seg selv stadig lenger ut mot stupet. Det var likevel en kort periode i august 1920, etter at Faisal hadde blitt kastet ut av Syria, at IO og FO var enige om at Faisal var den beste kandidaten. Dette var kun måneder etter at den offisielle holdningen til Wilson og IO var at ingen hashimitt hadde det som skulle til for å lede Irak, og ingen i Irak ønsket en hashimitt. På dette tidspunktet virker det ikke som om noen løsning lå i horisonten, men 31. juli 1920 skrev Wilson til IO at Faisal, om problemene med Frankrike kunne løses, ville være en ideell kandidat for Irak.⁴⁸ I et kabinettmøte bare tre dager senere ble det vedtatt at man skulle støtte Faisal hvis han ønsket tronen i Irak (dette var avhengig av at Abdullah sa fra seg retten til denne⁴⁹).⁵⁰ Det franske problemet, som jeg skal komme nærmere tilbake til senere, viste seg å være større enn forventet. Wilson gikk tilbake på ønsket om Faisal og fikk støtte av den nyutnevnte lederen for IO, Richard Marris. Marris skrev et notat 10. september der han ga uttrykk for at han på ingen måte kunne se for seg Faisal som en mulig løsning, og franskmennenes motstand var et uoverkommelig problem.⁵¹ Dette sammen med en ny rekke angrep fra Lawrence på Wilson gjorde at avstanden mellom IO og FO igjen ble større. Maktkampen mellom FO og IO endte med at David Lloyd George 31. desember 1920 holdt kabinettmøte der man ved avstemming vedtok at man skulle overføre ansvaret for Midtøsten til en ny avdeling innen CO med ansvar for britiske interesser i Midtøsten. Dette ble vedtatt med 8 mot 5 stemmer, og neste dag ble Winston Churchill utnevnt til ny leder for Colonial Office (CO).⁵²

Lawrence sin linje førte frem, men etter min mening var dette på ingen måte fordi det var den mest økonomiske løsningen. Selv om man kan finne flere notater og telegrammer mellom FO og regjeringen som diskuterer de økonomiske perspektivene ved direkte og indirekte styre, er det ingenting som tyder på at dette var utslagsgivende i den ene retningen eller den andre. I februar 1919 skrev det britiske finansdepartementet at de var imot et emirat sett fra et økonomisk perspektiv.⁵³ På tross av dette valgte den britiske regjeringen å satse på et emirat og videre satse på Faisal. I en gjennomgang av korrespondansen mellom de britiske utsendingene i Irak, IO, FO og regjeringen der man diskuterer Iraks fremtid, blir ikke det økonomiske perspektivet utdypet. Det som i første rekke avgjorde at Irak ble et emirat og senere et arabisk kongedømme, var ikke de

⁴⁸ Wilson til IO 31. juli 1920, FO371/5038

⁴⁹ I forbindelse med at Faisal ble utropt av "befolkningen" i Syria til konge utropte en gruppe Irakere i Syria Abdullah til konge for Irak.

⁵⁰ 25th minute fra møte i finanskomiteen 3. august 1920, CAB27/71

⁵¹ Minute fra Marris 10. september 1920, IOR/L/PS/10/927

⁵² Oppsummering av kabinettmøtet 31. desember 1920, CAB23/23

⁵³ Telegram fra finansdepartementet 14. februar 1919 gjengitt i "Records of Iraq 1914-1966" (2001)

økonomiske fordelene, men snarere at en bestemt person sto i spissen og promoterte emiratløsningen. T.E. Lawrence hadde etter hvert så stor innflytelse både i media og regjeringen at han etter min mening kunne styre den britiske politikken i Midtøsten i den retningen han ønsket. At en million briter så Lawrence erobre Midtøsten fra kamelryggen sammen med Faisal, gjorde det vanskelig for regjeringen å se bort fra Lawrences meninger. Jeg sier på ingen måte at Lawrence ene og alene kunne bestemme hva regjeringen skulle gjøre, men som en autoritet på Midtøsten blant menn som hadde mindre førstehåndserfaring, ble det lagt stor vekt på hans meninger. En liten kuriositet er at det var Wilson som presset gjennom løsningen der de tre provinsene Bagdad, Basra og Mosul dannet mandatet Irak.⁵⁴

⁵⁴ Dette skulle i ettertid få store konsekvenser for stabiliteten i Irak. Mosul som Storbritannia sikret seg fra Frankrike gjennom forhandlinger mellom David Lloyd George og George Clemenceau skulle vise seg å bli en provins som ikke bare viste seg svært vanskelig å kontrollere, men som også en rekke opprør ble startet fra.

6. Tidligere forskning

Hva sier historikere om bakgrunnen for britenes valg av Faisal som regent i Irak? I dette kapittelet vil jeg gjennomgå hvilke argumenter en rekke historikere bruker når de vurderer valget av Faisal som regent i Irak. Jeg vil også kort diskutere hvilke mangler jeg mener disse historikerne har i sin fremstilling av prosessen.

Peter Sluglett – Britain in Iraq, Contriving King and Country

Sluglett beskriver valget av en av Sharif Husseins sønner som det naturlige valget for britene i Irak. Dette gjør han med bakgrunn i britiske undersøkelser gjort i 1918-1920 og britiske telegram sendt mellom Foreign Office, India Office og den britiske administrasjonen av Irak i Bagdad. Sluglett stiller ingen spørsmål vedrørende Wilsons ståsted eller om det er en annen motivasjon bak rapportene. Den interne maktkampen mellom FO og IO blir heller ikke nevnt.

“After the Sharifian rout at Maysalun in July, ‘Abdullah became a political nonentity...”⁵⁵

Han mener at Abdullah ble en ikke-faktor etter de arabiske styrkenes tap ved Maysalun. Dette var slaget som førte til at Faisal ble sendt i eksil fra Syria. Sluglett mener at Abdullah ville hatt en god mulighet for å bli konge i Irak hadde det ikke vært for at Faisals regjering i Damaskus ble styrtet.

Ut fra det Sluglett skriver er det vanskelig å tolke det annerledes enn at han mener at Abdullah ikke var en seriøs kandidat til tronen i Irak etter at Syria ble tapt til franskmennene. Han nevner også Sayid Talib som en langt sterkere kandidat enn Abdullah, men at han heller ikke hadde noen reell sjans med bakgrunn i at britene tidlig hadde bestemt seg for å støtte en sønn av Sharif Hussein.⁵⁶

Når det gjelder valget av Faisal, argumenterer Sluglett i hovedsak med at 1) han hørte til en velkjent

⁵⁵ Sluglett, Peter, Britain in Iraq – Contriving King and Country, London 2007, side 36

⁵⁶ Sayid Talib var Naqib av Basra. Dette betydde at han hadde en ledende religiøs rolle i den sørlige provinsen i Irak.

familie som var kjent i hele regionen, 2) han var kjent blant både shia- og sunnimuslimer som en person som hadde en akseptabel stilling religiøst sett og 3) han hadde gjennom sitt korte regjeringsforhold i Syria blitt kjent som en nasjonalistisk leder.⁵⁷ Sluglett diskuterer kort Frankrikes holdning til Faisal og hvordan dette kunne skape splid mellom de to landene, men diskuterer ikke videre hvorfor britene så bort fra dette. Han nevner verken den britiske diskusjonen om hvorvidt Faisal hadde kontakt med tyrkiske nasjonalister eller det faktum at franskmennene rapporterte at Faisal prøvde å spille begge sidene opp mot hverandre. Rollen til T.E. Lawrence og hvorvidt Lowell Thomas sitt velkjente lysbildeshow spilte en rolle, blir heller ikke nevnt.

Slugletts fremstilling følger normen for hvordan historikere fremstiller valget av Faisal som regent. Fremstillingen legger til grunn at han var den britene uten tvil ønsket som regent uten å, i dybde, diskutere bakgrunnen for dette.

Karl E. Meyer/Shareen Blair Brysac – Kingmakers

Kingmakers legger også frem hvor viktig det var for britene å få en medgjørelig monark på Iraks trone – dette med eller mot den irakiske befolkningens vilje. Forfatterne fokuserer i stor grad på Kairo-konferansens rolle i beslutningsprosessen og valget av Faisal som regent. Det legges frem at under konferansen ble det gjort klart at de andre kandidatene, Ibn Saud, Naqibene av Bagdad og Basra, alle hadde egenskaper som gjorde dem uegnet til rollen som konge av landet.⁵⁸ Det som er slående, er at *Kingmakers* kun tar med seg mulighetene til Abdullah i en bisetning selv om dette ble diskutert i Kairo.⁵⁹

Boken forklarer at valget av Faisal ble gjort fordi han var den billigste og beste løsningen. Dette kan forklares med at flere av deltagerne på konferansen mente at Faisal var den som ville være best egnet til å danne en hær raskt for å hindre tilsvarende opprør som det som var i 1920.⁶⁰ Han var også den man mente enklest kunne bli godtatt av størstedelen av lokalbefolkningen – dette igjen med

⁵⁷ Ibid, side 37

⁵⁸ Jeg kommer tilbake til disse kandidatene ved et senere tidspunkt, men Naqib al-Ashraf i Bagdad og Naqib al-Ashraf for Basra var lokale religiøse ledere som hadde vært støttet av Det osmanske riket.

⁵⁹ Karl E. Meyer/Shareen Blair Brysac, *Kingmakers*, New York 2008, side 160

⁶⁰ I 1920 hadde et større lokalt opprør mot det britiske styre gjort britene oppmerksomme på den uroen som eksisterte samtidig som det gjorde de bevisste på at Irak trengte en sterk hær for å holde nede de forskjellige urolige elementene.

bakgrunn i de undersøkelsene som var gjort blant eliten i Bagdad.

Kingmakers fremstilling av prosessen divergerer noe fra Slugletts fremstilling i det at det kommer nye forklaringer samtidig som man i mindre grad bruker andre. Mens Sluglett fokuserte på den sharifiske slekten, fokuserer forfatterne av *Kingmakers* i større grad på Faisals kvalifikasjoner i forhold til de andre mulige kandidatene (med unntak av Abdullah). Det slående er ikke bare at man også i denne boken avfeier Abdullah som en kandidat i mindre enn en setning, men at man også ser bort fra Frankrikes motstand mot at Faisal skulle bli regent i Irak. *Kingmakers* bruker tid på å diskutere hvordan Lowell Thomas sin lysbildefremvisning førte T.E. Lawrence inn i en rolle som Churchills viktigste rådgiver, men diskuterer ikke eksplisitt hvordan dette kan ha ført til valget av Faisal. Heller ikke *Kingmakers* tar for seg konflikten mellom IO og FO og ser helt bort fra rollen Wilsons rapporter kan ha hatt.

Charles Tripp – A History of Iraq

Tripp sin bok, som er et oversiktsverk over Iraks historie, følger også den tradisjonelle forklaringslinjen i forhold til valget av Faisal:

"...[Faisal] came under the protection of the British with whom he enjoyed generally good relations, based on the experience of the Arab Revolt and on close relationships with a number of well-placed British officials. As a public figure he was regarded as having a natural authority in the Arab world, but, equally important, he was believed to be amenable to British advice and well aware of the limitations that the reality of British power in the Middle East would place upon his ambitions."⁶¹

Tripp begrunner valget av Faisal på bakgrunn av Det arabiske opprør, men også hans nære kontakt med flere viktige briter. Det diskuteres likevel ikke hvorfor Faisal ble valgt fremfor andre kandidater, og nevner verken Frankrikes motstand mot hans kandidatur eller at Abdullah i utgangspunktet ble utnevnt til konge i Irak på samme tidspunkt som Faisal ble utnevnt til konge av Syria. Tripps bok er et oversiktsverk, men det er likevel slående at han på ingen måter kritisk vurderer hva andre har skrevet før og kun bruker sekundærlitteratur i denne delen av boken sin.

⁶¹ Tripp, Charles, A History of Iraq, Cambridge 2002, side 47

Mary C. Wilson – King Abdullah, Britain and the making of Jordan

Selv om Mary C. Wilsons bok i utgangspunktet tar for seg hvordan Abdullah kom til makten i Transjordan, blir Abdullahs kandidatur til den irakiske tronen diskutert. Wilson går langt dypere i temaet enn det de tre ovennevnte verkene om Irak gjør.

“...against the hard rock of Wilson’s opposition, Abdullahs kandidatur came to rest”⁶²

M. Wilson kommer tidlig inn på Arnold Wilsons ønske om et direktestyrt Irak og hvordan dette i praksis gjorde det umulig for britene å innsette Abdullah. I følge M. Wilson var det A. Wilson sin motstand som hindret Abdullah å nå tronen i Irak. Etter min mening var det ikke bare Abdullah A. Wilson var motstander av, men samtlige løsninger som ikke innebar direkte britisk styre. Det som er slående og som M. Wilson i liten grad tar opp, er hvor fort A. Wilson og administrasjonen i Bagdad endrer mening både når det gjelder Abdullahs evne til å styre landet, og hvorfor de plutselig gir opp et direkte styre. Selv om M. Wilson tar opp den britiske administrasjonen og IO sitt ønske om et direkte styre over Irak, blir den interne maktkampen mellom A. Wilson og Lawrence ikke diskutert. Lawrence sin rolle i valget av Faisal som regent for Irak blir også i liten grad diskutert.

Selv om M. Wilson i langt større grad enn ovennevnte tar for seg hvorfor ikke Abdullah ble valgt, er det etter min mening flere store mangler. For det første snakker man om A. Wilson og IO sitt ønske om direkte styre, men man snakker ikke om dette i lys av den interne maktkampen mellom A. Wilson og IO på den ene siden og T.E. Lawrence og FO på den andre siden. M. Wilson nevner i liten grad A. Wilsons rapporter og troverdigheten av disse. For det andre tar M. Wilson i liten grad opp den franske motstanden mot Faisal og den britiske løsningen på dette. Når dette er sagt, er det viktig å ta høyde for at M. Wilsons bok omhandler Abdullah og Jordan og i mindre grad Faisal. Jeg føler likevel at M. Wilson også tar det for gitt at så fort Faisal ble kastet ut av Syria, så var han den heteste kandidaten til tronen i Irak.

Nils A. Butenschøn – Midtøsten

I 2009 ga Nils A. Butenschøn ut boken *Midtøsten – imperiefall, statsutvikling, kriger* som tar for seg

⁶² Wilson, Mary C, King Abdullah, Britain and the making of Jordan, Cambridge 1987, side 42

skapelsen av de nye nasjonalstatene i Midtøsten etter første verdenskrig. Butenschøn tar også for seg dannelsen av Irak.

Butenschøn trekker i likhet med flere av de andre historikerne frem den legitimiteten Faisal og familien nøt gjennom å være hashemitter. Et annet aspekt han trekker frem, er britenes redsel for at Faisal, hvis han ble stående uten et arabisk kongedømme, skulle bli frontfigur for et nytt arabisk opprør, men denne gangen mot de europeiske stormaktene. Dette er på ingen måte et ulogisk argument. Problemet er bare at Butenschøn ikke baserer dette argumentet på noen primærkilder, og det er vanskelig å sjekke hva han faktisk baserer det på.

Videre trekker Butenschøn frem en rekke av de andre tradisjonelle argumentene. For det første henviser han til diskusjonene ved Kairo-konferansen der Lawrence argumenterer for Faisal og mot Abdullah. For det andre henviser han til Percy Cox og hans argumenter for Faisal på bakgrunn av Faisals militære kompetanse.

Som vi ser forklarer Butenschøn valget av Faisal utelukkende med interne britiske forhold. Butenschøn nevner ikke om britene tok lokale irakiske ønsker med i betraktningen eller Wilsons rapporter fra Bagdad. Han nevner i liten grad den interne britiske maktkampen mellom Wilson (IO) og Lawrence (FO), og diskuterer heller ikke Abdullahs kandidatur i detalj. Selv om han nevner den franske motstanden mot Faisal, ser også Butenschøn helt vekk fra hvorfor britene valgte å se bort fra dette problemet.

Det de fem nevnte forfatterne skriver, er symptomatisk for det som er skrevet om valget av Faisal som regent for Irak. For det første finnes det ingen entydig konsensus blant historikere om bakgrunnen for at britene valgte Faisal som regent i Irak. Dette kan tyde på at primærkildematerialet som eksisterer, kan tolkes i forskjellige retninger, og at historikere har valgt å vinkle sin forskning forskjellig. Som vi ser over har Tripp og Sluglett delvis forklart valget identisk. De legger begge vekt på Faisals herkomst, og at han ville være en kandidat som kunne godtas både av shi'a- og sunnimuslimer i Irak. Det er verdt å merke seg at Sluglett forklarer valget utelukkende med bakgrunn i interne

irakiske faktorer, han velger å se bort fra på hvilken måte valget gjenspeiler britiske interesser. Det er lite sannsynlig at britene ville valgt en leder som ikke ville opprettholde britiske interesser, og som britene følte at de til en viss grad kunne styre. Tripp har tatt denne faktoren med i betraktning og hevder at det britiske valget av Faisal ble motivert av en kombinasjon av interne og eksterne faktorer. For det første ville Faisal kunne godkjennes i Irak, men han ville også være akseptabel for britene fordi de mente de kunne styre han. På den motsatte enden av skalaen av Sluglett finner vi Meyer og Brysac. De mener at britenes valg utelukkende var motivert av interne britiske hensyn – og da i hovedsak økonomiske. Britene trengte en kandidat som med så lite økonomisk støtte fra britene som mulig kunne stabilisere landet og hindre flere opprør. Britene var interessert i å stabilisere Irak så rask som mulig for å hindre at uroen spredde seg til andre land og provinser britene hadde interesser i, da særlig India. Wilson, som skriver om Jordan, legger fokus på hvorfor Abdullah ikke ble valgt, men det kommer likevel klart frem at hun også mener at så snart Faisal ble kastet ut av Syria, var ikke lenger Abdullah en relevant kandidat.

Den andre slutningen vi kan trekke av de fem bøkene, er at det kun er Wilson som nevner Abdullah som en mulig kandidat til monarkstillingen i Irak. Selv om både Sluglett og Meyer/Brysac nevner Abdullah med få ord og Meyer/Brysac diskuterer Sayid Talibs muligheter, er det likevel tydelig at man uten å gå i dybden på de andre kandidatene mente Faisal var den eneste realistiske kandidaten. Jeg mener dette er merkelig på bakgrunn av at Abdullah var den eldre broren til Faisal og på papiret hadde mange av de samme kvalifikasjonene som broren, interne irakiske faktorer tatt i betraktning. At Faisal ville bli godtatt i Irak med bakgrunn av religion og familietilknytning, burde være minst like relevant for Abdullah.

Det tredje som slår meg når jeg leser det andre historikere skriver om denne beslutningen, er hvor lite Frankrikes motstand blir diskutert med tanke på hvor splittet det britiske utenriksministeriet var i saken. Tripp og Meyer/Brysac ser helt bort fra dette faktum, mens Sluglett kun sier at dette var noe som britene løste uten å gå inn i detalj. Wilson diskuterer det utelukkende med bakgrunn i hvilke konsekvenser franskmennenes motstand mot Faisal ville få for Abdullahs ambisjoner i Palestina, Syria og Jordan. Når franskmennene i et offisielt dokument til britene sier at de vil se på valget som "*an unfriendly act*",⁶³ er det merkelig for meg at ikke historikere ser nærmere på dette.

⁶³ Telegram fra Churchill til Cox 10. september 1920, Records of Iraq 1914-1966 (2001)

En fjerde faktor jeg mener flere av historikerne undervurderer, er hvordan T.E. Lawrence er i posisjon til å styre den britiske politikken ovenfor Midtøsten i denne perioden. Meyer/Bryson har et eget kapittel om Lawrence og utdyper dette til en viss grad, mens verken Sluglett, Tripp eller Wilson i særlig grad legger vekt på dette.

Hvorfor de forskjellige forfatterne trekker frem så forskjellige argumenter er uvisst. Til en viss grad komplimenterer de hverandre, men de trekker alle den samme slutningen: at valget av Faisal var selvsagt. Hvordan man i ettertid kan si dette med sikkerhet basert på det tilgjengelige kildematerialet er et mysterium for meg, men det er slående hvor avvisende samtlige er til andre kandidaters kandidatur. Jeg vil videre i denne oppgaven trekke frem en del argumenter jeg mener burde vært representert i litteraturen og vise hvordan jeg vil komplimentere med det jeg mener er en mer helhetlig og nyansert forklaring på hvorfor Faisal endte opp som regent i Irak.

I det neste kapittelet vil jeg systematisk gå gjennom de tradisjonelle argumentene og vise hvordan de alle på sin måte er mangelfulle.

7. Faisal – den logiske kandidaten?

I forrige kapittel trakk jeg frem fem bøker som omtaler dannelsen av Irak. Argumentene brukt i disse danner grunnlaget for diskusjonen i dette kapitlet. Disse argumentene kan etter min mening deles inn i fem kategorier: (1) Lokal støtte, (2) økonomiske, (3) omdømme, (4) militære og (5) lojalitet.

Figur 3: Emir Faisal

Folkets mann?

“the oppressed people of Syria and Mesopotamia [...] were calling out to him as the Father of the Arabs, the Moslem of Moslems, their greatest prince, their oldest notable, to save them from the sinister designs of Talaat and Jemal”^{64,65}

T.E. Lawrence, 1926

Da britene erobret Bagdad 10. mars 1917 var dette i første rekke for og på alle måter sikre sine interesser i regionen. Britene var allierte med hashemittene og hadde gjennom Hussain-McMahon-korrespondansen lovet, om vakt, støtte til opprettelsen av et større arabisk kongedømme. Som vi har sett hadde de allerede året før blitt enige med sin allierte Frankrike om hva som skulle skje med de tidligere osmanske provinsene om de ble frigjort. Frankrike og Storbritannia hadde gjennom Sykes-Picot-avtalen fordelt Midtøsten seg imellom. Mosul var etter avtalen innenfor den franske interessesfæren, mens Bagdad og Basra lå under den britiske. Året etter erobringen kom de to landene med en felles deklarasjon om hvordan de okkuperte områdene skulle administreres:

⁶⁴ Talaat Pasha og Jamal Pasha var to av tre ledere for de såkalte ungtyrkerne som styrte Det osmanske riket under første verdenskrig. Talaat Pasha har i ettertid blitt kjent som mannen bak det armenske folkemordet. Ungtyrkere var også fokusert på å tyrkifisere Det osmanske riket og var motstandere av alt av pan-arabisme og pan-islam.

⁶⁵ T.E. Lawrence (1926), side 49

*"Far from wishing to impose any particular institutions on these lands, they have no other care but to assure by their support and effective aid the normal working of the Governments and Administrations, which they shall have adopted of their own free will"*⁶⁶

Britisk-Fransk deklarasjon, 8. november 1918

Deklarasjonen ble etterfulgt av en delvis presisering gjennom Folkeforbundets artikkel 22, men er om mulig vagere. Man skal på ingen måte tvinge sin egen vilje på befolkningen området, men skal la de av egen fri vilje bestemme sin fremtid. Problemet er bare at det ikke er spesifisert når dette skal skje eller hvem *the people* faktisk er. Deklarasjonen kom til dels som et svar på en tale den amerikanske presidenten Woodrow Wilson holdt for den amerikanske kongressen 14. januar 1918. Talen omhandlet amerikanske målsettinger for krigen og hva man skulle gjøre for å sikre varig fred. I sin tale fremla han 14 punkter der det 12. av disse sa *"The Turkish portion of the present Ottoman Empire should be assured a secure sovereignty, but the other nationalities which are now under Turkish rule should be assured an undoubted security of life and an absolutely unmolested opportunity of autonomous development..."*.⁶⁷ På tross av kraftige diskusjoner mellom Woodrow Wilson og hans europeiske motstykker, den britiske statsministeren David Lloyd George og den franske Georges Clemenceau, endte det med at den anglofranske alliansen kom med den ovennevnte proklamasjonen.⁶⁸ Det er liten tvil om at britene og franskmennene så den amerikanske involveringen i den europeiske storpolitikken som forstyrrende og som en trussel mot status quo, men de ønsket likevel å komme med en offisiell uttalelse for å roe ned den amerikanske involveringen. Storbritannia og Frankrike ønsket å fremlegge en deklarasjon som på alle måter viste at de ikke var villige til å fraskrive seg de selverklærte rettighetene de mente å ha i regionen. På samme tid ønsket de på vagest mulig måte å forsikre befolkningen om at deres frihet og ønsker ville bli hørt. I perioden før den britisk-franske deklarasjonen ble det jobbet hardt på begge sider med å utarbeide ordlyden slik at den ikke på noen måter skulle legge rammer som kunne hindre de to stormaktene å holde grepet på mandatene.

Som vi har sett ønsket britene gi inntrykk av å bruke både tid og ressurser på å forhøre seg blant befolkningen i Irak om deres fremtidige ønsker for landet. Begrensningene med briteres tilnærming

⁶⁶ Britisk-Fransk deklarasjon fra 8. november 1918, gjengitt i "Records of Iraq 1914-1966" (2001)

⁶⁷ Woodrow Wilsons tale til den amerikanske kongressen 8. januar 1918, Records of the United States, Record Group 46, lastet ned fra www.ourdocuments.gov 22. Juni 2009.

⁶⁸ Kernek, S. J., "Distractions of Peace during War: The Lloyd George Government's Reactions to Woodrow Wilson, December, 1916-November 1918", *Transactions of the American Philosophical Society* 1975, side 65

til dette var mange. For det første var det i første rekke eliten i Bagdad britene forhørte seg med. Dette var i første rekke individer som hadde hatt roller eller mottatt pengestøtte fra Det osmanske riket, og som var ivrige etter å beholde den statusen de hadde opparbeidet seg. Dette var en krets bestående av intellektuelle sunnimuslimer fra familier som hadde opparbeidet seg makt i byen over tid, og som i liten grad var representativ for den gjennomsnittlige iraker. Et annet problem, som klart skinner gjennom i rapportene sendt fra de britiske utsendingene i Irak i 1918 og 1919, var at britene helt klart valgte å se bort fra deler av det folket ønsket.⁶⁹ I flere av rapportene fra de britiske utsendingene i Bagdad går det klart frem at deler av eliten i Bagdad ønsker styre av en tyrkisk prins, av Naqiben av Bagdad eller fortsatt britisk styre.⁷⁰ Det var deler av befolkningen som ønsket at en sønn av Sharif Hussein skulle styre, men det kommer ikke klart frem hvor stor del av denne minoriteten som ønsket det ene eller det andre. En av de første granskningsrapportene som ble skrevet av den britiske administrasjonen i forbindelse med Iraks fremtid, ble utført i november 1918 og konstaterer at Arshad Pasha al-Umari ville være det mest naturlige valget som regent i Irak. Hovedgrunnen til at rapporten konkluderte med at al-Umari ville være et godt valg som regent, var hans herkomst fra Mosul, noe som kunne roe ned den mest urolige provinsen i det nye riket.⁷¹ En egyptisk prins blir også nevnt som et mulig valg, mens valget av en av Sharif Hussains sønner ble sett på som upassende og ble sterkt frarådet på grunn av situasjonen i Gulfen.⁷²

Et annet usikkerhetsmoment er som nevnt i forrige kapittel, hvor autentiske rapportene fra Irak var. Det var som nevnt Wilson som skrev disse rapportene og sendte til FO, og det var liten tvil om hvilken løsning han ønsket. Dette ble diskutert i forrige kapittel, men det er viktig å huske at det på denne tiden var en maktkamp innad i den britiske administrasjonen, og at dette ikke bare forsinket prosessen med å finne en løsning for landet, men også førte til at folkets røst i liten grad ble hørt.

Argumentet om hvorvidt Faisal var ønsket blant folket i Irak blir brukt ukritisk i mange forklaringsmodeller for valget av Faisal. Det blir av flere historikere lagt altfor stor tyngde på dette

⁶⁹ Rapport fra politisk agent i Bagdad til Foreign Office datert 24. november 1918 og rapport fra politisk agent i Bagdad til Foreign Office datert 26. januar 1919, gjengitt i "Records of Iraq 1914-1966" (2001).

⁷⁰ Naqib var en guvernør tittel gitt til den ledende osmanske representanten i provinsene under Det osmanske riket. Tittelen ble oftest gitt til den eldste i ledende lokale familier som tradisjonelt hadde vært trofaste mot Det osmanske riket. Tittelen ga, i tillegg til status, skatteletter og monetær støtte fra Sultanen (Winter, Michael, *Egyptian Society Under Ottoman Rule 1517-1798*, London 1992, side 186)

⁷¹ Født og oppvokst i Mosul og arbeidet som arkitekt under Det Osmanske Riket, ble ved to senere anledninger statsminister i Irak under Faisal.

⁷² Ibn Saud var i sterk fremmarsj på Den arabiske halvøy og var i mer eller mindre de facto krig med Sharif Hussain og Hashemittene. Britene var en sterk støttespiller til begge og granskningsrapportens fraråelse av å velge en Hashimit kan sees på som et ønske om ikke å irritere Ibn Saud.

argumentet. Det er liten tvil om at det var deler av befolkningen i Irak som ønsket Faisal som konge, men det er umulig i ettertid å vurdere hvor stor del av befolkningen dette var. Faisal var en hashemitt og på den måten var han religiøst akseptabel for deler av befolkningen, men det var også hans bror Abdullah og Naqibene av Basra og Bagdad. Et spørsmål man kan stille er hvorvidt det var viktig for britene at regenten hadde støtte i folket eller om det var viktig for britene at de kunne argumentere ovenfor omverden at deres kandidat hadde støtte i folket.

Et annet poeng er at det er flere rapporter og telegram fra den britiske administrasjonen i Bagdad som argumenterer mot Faisal og Abdullah (og til en viss grad Zayd og Ali). Her blir det presisert at store deler av befolkningen *ikke* ønsket en sønn av Sharifen som regent.⁷³ I en rapport skriver Wilson at han har blitt fortalt følgende av Naqiben av Bagdad: *"The Arab head of Baghdad municipality in discussion urged that we should not repeat the mistake of asking people their wishes again, as people do not know what they want and it destroys the confidence that we should ask them. Whatever Government we set up should derive its authority from our own initiative"*.⁷⁴ Jeg kommer tilbake til de aktuelle motkandidatene i neste kapittel, men det er verdt å nevne at britene i stor grad fjernet alle reelle motkandidater, enten ved å sende dem i eksil eller presse dem til å trekke seg.⁷⁵

Etter min mening var den kulturelle og religiøse posisjonen Faisal hadde mer et verktøy britene brukte for å legitimere valget av Faisal overfor omverdenen og befolkningen i Irak enn avgjørende for valget. Den legitimiteten Faisal hadde ved å være hashemitt og sønn av Sharifen av Mekka var mer et positivt biprodukt av valget for britene, enn det var hovedgrunnen til at han ble tilbudt rollen. Når det er sagt, er det liten tvil om at da britene først fikk interesse for Sharif Hussein og hans sønner, var det på grunn av den rollen de hadde på Den arabiske halvøy. Det var derfor likevel en indirekte faktor for valget av Faisal som regent, men det var andre "egenskaper" Faisal hadde som var langt viktigere. Jeg kommer tilbake til Abdullah i dette henseende senere, men det er verdt å merke seg at både Abdullah, Naqiben av Bagdad og eventuelle egyptiske eller tyrkiske prinser ville hver på sin måte ha hatt kulturell og religiøs legitimitet. I Abdullahs tilfelle kan man diskutere at ikke han som Faisals eldre bror ville ha mer "rett" på tronen enn Faisal ut fra posisjonen innen hashemittslekten.

⁷³ Rapport fra Civil Commissioner Bagdad til Foreign Office datert 20. mars 1920, gjengitt i "Records of Iraq 1914-1966" (2001).

⁷⁴ Ibid

⁷⁵ Telegram fra høykommissær Percy Cox, Bagdad til Secretary of State for the Colonies Winston Churchill, 18. april 1921, gjengitt i "Records of Iraq 1914-1966" (2001)

Et økonomisk valg?

Tradisjonelt har flere historikere argumentert for at det økonomiske aspektet spilte en rolle i valget av Faisal. Kostnadene ville bli langt lavere enn ved andre valg.⁷⁶ Jeg mener at lavere kostnader ikke forklarer hvorfor britene valgte akkurat Faisal.

For det første var den økonomiske diskusjonen om opprettelsen av Irak i første rekke knyttet til om man skulle ha et indirekte styrt emirat eller en direkte styrt koloni. Som diskutert tidligere i denne oppgaven mener jeg at heller ikke i den diskusjonen var det de økonomiske aspektene som førte til opprettelsen av et emirat istedenfor en koloni.

At økonomi ble avgjørende for valget av Faisal, er helt usannsynlig med tanke på at britene hadde valgt emirat som form lenge før Faisal var en aktuell kandidat for Irak. Faisal som regent ble ikke diskutert før etter han ble sendt i eksil fra Syria tidlig i 1920. På det tidspunktet var britene i ferd med å invitere Abdullah til London for å tilby han Irak. Dette ble imidlertid stanset grunnet urolighetene mellom Faisal og franskmennene i Syria.⁷⁷

*"there was no family in Mesopotamia or Syria other than the Shereefial family who could provide a prince in any way acceptable both to ourselves and to the local population"*⁷⁸

T.E. Lawrence

Som Lawrence selv hevdet; det var bare en kandidat fra hashemittene som kunne tilfredsstille både britiske og lokale interesser. Det er et paradoks med tanke på at britene lovet å høre på lokalbefolkningen, og at det finnes flere rapporter fra Irak som viser at lokalbefolkningen faktisk ikke ønsket en hashemitt.

⁷⁶ Karl E. Meyer/Shareen Blair Brysac, Kingmakers, New York 2008, side 145

⁷⁷ IDCE 38. minute 17. mai 1920, FO371/5226

⁷⁸ 38. minute fra Lawrence til Det britiske kabinettet 21. november 1918, CAB/27/24

Faisal – det perfekte verktøy?

Som vi har sett kan man ikke forklare britenes valg av Faisal på bakgrunn av ønsker hos lokalbefolkningen i Irak eller økonomi. Hadde derimot Faisal iboende kvaliteter eller et omdømme som gjorde han egnet til å bli konge?

Blant argumentene brukt for å forklare britenes valg, var at Faisal var den kandidaten som hadde best kjennskap til det britiske systemet, hans enorme karisma og en nøkternhet som gjorde at hans personlige ambisjoner var lavere enn hans bror Abdullah.⁷⁹

Figur 4: Faisal fra fredsforhandlingene i Versailles. Lawrence er nummer to fra høyre i raden bak Faisal.

Faisal hadde god kjennskap til britisk administrasjon og byråkrati. I løpet av første verdenskrig ble han håndplukket av Lawrence til å lede Det arabiske opprør og fikk gjennom kontakten med

Lawrence ikke bare direkte kontakt

med det britiske diplomatiet, men ble også en god støttespiller for dem som tok avgjørelser. Dette hadde han nytte av selv. Forholdet mellom Lawrence og Faisal vil jeg komme tilbake til senere, men man kan kort merke seg at Faisal gjennom Lawrence ble selve bildet på den arabiske verden for britene. Faisal var også under sitt kortvarige styre av Syria i 1920 i kontinuerlig kontakt med FO som også støttet han både med penger og rådgivere. Faisal hadde førstehåndserfaring med hvordan det vestlige diplomatiet fungerte gjennom deltagelse ved blant annet fredskonferansen i San Remo. Disse argumentene ble brukt av dem som var pro Faisal i FO for å overbevise regjeringen.⁸⁰

Jeg mener ikke at det var Faisals kjennskap til det britiske systemet som gjorde at han fikk rollen som regent i Irak, men snarere det britiske systemet og folkets kjennskap til han. Som nevnt tidligere

⁷⁹ Rapport fra Kairo-konferansen juni 1921, CAB/24/126 (vedlegg 2)

⁸⁰ 25. minute i finanskomiteen i FO 3. august 1920, Records of Iraq 1914-1966" (2001), IDCE 38. minute 17. mai 1920, FO 371/5226, Rapport fra Kairo-konferansen juni 1921, CAB/24/126

hadde Lowell Thomas sitt lysbildeshow "*With Allenby in Palenstine and Lawrence in Arabia*" gjort Faisal til ansiktet på Det arabiske opprør i Storbritannia. Ikke bare blant folk flest, men også blant politikere, journalister og kongelige. Faisal ble symbolet på de løftene britene hadde gitt til araberne og på den innsatsen araberne hadde gjort for Det britiske imperiet. I den offisielle rapporten fra Kairo-konferansen argumenterer både Percy Cox og Winston Churchill for at Faisal var den rette mannen. Det kommer også frem at britene ønsket å legge press på Faisal til å handle etter deres ønske ved å gjøre det klart at faren, Sharif Hussein, sin stilling og støtte som beskytter av De to hellige byer ville avhenge av at både Faisal, Abdullah og Hussein oppførte seg slik britene ønsket.⁸¹ Den sittende britiske statsministeren, David Lloyd George, var i langt større grad enn Lawrence og store deler av FO bekymret for den eventuelle franske reaksjonen på et slikt valg, men han fastslo at hvis man forsikret seg om at Faisal ville vinne et eventuelt valg, var han for den løsningen.⁸²

Et militært valg?

I juni 1920 brøt det ut opprør mot det britiske styret av Irak. Britene arresterte en sjiittisk leder for å hindre spredningen av den irakiske motstanden, men arrestasjonen intensiverte isteden opprøret. Opprøret, selv om britene fikk kontroll over hele Irak i oktober samme år, fikk britene til å tenke over hvordan man på best måte kunne holde kontrollen over Irak uten å måtte sette inn store britiske styrker. Som nevnt tidligere hadde første verdenskrig ført britene ut i økonomisk ufare samtidig som de væpnede styrkene hadde hatt sine verste tap noensinne. Etter at beslutningen om å satse på et indirekte styrt emirat var tatt, var regjeringen lite interessert i å bruke store beløp på å stasjonere britiske styrker i det nye mandatet. Man trengte en lokal leder som kunne sørge for orden på egen hånd.

Faisal hadde, med rådgivning fra Lawrence, ledet store deler av de arabiske styrkene under Det arabiske opprøret. Graden av militær suksess de arabiske styrkene hadde under første verdenskrig kan, og har vært, diskutert utallige ganger, men det er liten tvil om at britene var svært fornøyd med den jobben Faisal hadde gjort. Under Kairo-konferansen argumenterte War Office (WO) for Faisal og uttalte '*Considered Faisal's previous experience during the war placed him in the best position for raising an army quickly*'.⁸³ Bakgrunnen for dette var også at store deler av Faisals hær under Det

⁸¹ Rapport fra Kairo-konferansen juni 1921, CAB/24/126

⁸² Ibid

⁸³ Ibid

arabiske opprøret var fra Irak og hadde reist hjem i puljer både etter etableringen av administrasjonen i Syria, og etter at de ble kastet ut. Britene mente derfor alt lå til rette for at Faisal skulle kunne danne en hær som var sterk nok til å kontrollere Irak med minimal bruk av britiske ressurser.⁸⁴ Kilder viser likevel at støtten fra militæret i Irak til Faisal ikke var så entydig som WO og Faisals venner i administrasjonen fremstiller det. En rapport fra den britiske administrasjonen i Bagdad i mars 1921 viser at de militære styrkene i landet ikke bare var splittet mellom de som støttet en hashemittisk løsning og de som ikke ønsket dette, men også mellom de som ønsket Faisal og de som mente Abdullah var en bedre løsning.⁸⁵ I en tilstandsrapport sendt fra Bagdad til London i mars 1921, på samme tid om avgjørelsene ble tatt i Kairo, skrives det at Abdullah har minst like stor støtte fra militært hold som Faisal.⁸⁶

I historien blir Faisal ofte fremstilt som den suverene hærføreren for de arabiske styrkene, men faktum er at han ikke bare opplevde suksess. Som vi skal se senere fikk Abdullah ansvaret for erobringen av islams nest helligste by, Medina, men dette skjedde ikke før Faisal hadde feilet.⁸⁷ Sannheten er at Faisal ikke hadde noen militær suksess mot osmanene før han fikk støtte fra Lawrence.

Fra kildene kan man lese at WO, som var uavhengig i maktkampen mellom IO og FO, mente at Faisal var den beste kandidaten på grunn av hans tidligere tilknytning til det britiske militæret. I hvor stor grad dette kom som et resultat av lobbyvirksomhet fra Lawrence under Kairo-konferansen, er vanskelig å si. Det er ingen tvil om at WO i mindre grad var involvert i valget av regent før Kairo-konferansen, og at de støttet den faisalske løsningen etter at de hadde representanter til stede under Kairo-konferansen i mars 1921. Jeg vil likevel gå ut fra at WO trodde Faisal var den beste løsningen i forhold til å stabilisere Irak. Som vi ser av rapportene fra Bagdad kan det likevel såes tvil om hvorvidt en kandidat ville være bedre rustet enn andre. Av rapporten ser vi at Faisal og Abdullah i stor grad hadde samme støtte fra det militæret. Det er også verdt å merke seg at det var tidligere irakiske offiserer fra Det arabiske opprøret som først utropte Abdullah som konge av Irak.⁸⁸

⁸⁴ Ibid

⁸⁵ Notat fra den britiske administrasjonen i Bagdad mars 1921, Records of Iraq 1914-1966" (2001)

⁸⁶ Ibid

⁸⁷ Lawrence (1926), side 69

⁸⁸ Rapport om tilstanden i Irak fra Bagdad til Foreign Office 19. juli 1920, Records of Iraq 1914-1966" (2001)

Lojale Faisal?

Oppfattet britene Faisal som et så sikkert kort at utnevnelsen av Faisal til var belønning for hans lojalitet til Storbritannia. Faisal var britenes valg som leder av Det arabiske opprør, britene sto bak han da han opprettet sin administrasjon i Damaskus, og de prøvde å få franskmennene til å godta en større arabisk stat med Faisal som leder med utgangspunkt i Det arabiske kongedømmet Faisal grunnla i Syria.

Jeg mener at historikere i liten grad har gjort rede for hvor stort sprik det var blant britene om hvorvidt Faisal var til å stole på eller ikke. Et brev sendt til FO fra WF Nicholson ved Kairo-kontoret, trekker Faisals lojalitet overfor britene i tvil. Brevet argumenterer for at Faisal, mens han var konge i Syria, ved første mulighet ville godta fransk støtte istedenfor britisk om dette innebar opprettelsen av et større arabisk kongedømme under hans kontroll.⁸⁹ Dette blir bekreftet av den franske høykommissæren General Henri Gouraud i Syria. I et brev til president Alexandre Millerand forklarer Gouraud hvordan Faisal ved flere anledninger skal ha tilbudt å gå mot britene og gi sin lojalitet til Frankrike mot opprettelse av en arabisk stat med fransk velsignelse under Faisals ledelse i Syria/Libanon/Palestina.⁹⁰ Britene skal ha sett på dette som en del av det franske spillet og tok ikke advarselen fra Gouraud seriøst.⁹¹ I en periode etter at britene hadde vært i konflikt med det osmanske riket som skulle danne grunnlaget for den nyetablerte staten Tyrkia, er det også slående at britene så på en person som ikke bare var lært opp innad i det osmanske systemet og som hadde tett kontakt med tyrkiske nasjonalister som uten tvil lojal. Det var likevel bare IO som luftet dette problemet, og ettersom Lawrence hadde vunnet maktkampen mot Wilson, tok verken FO eller regjeringen særlig hensyn til IO sitt ønske om å velge noen som var mer uavhengig av grupperinger.⁹²

Det er vanskelig å komme med et entydig svar om hvorvidt Faisal ville være lojal ovenfor britene eller ikke, men det er ikke det som er spørsmålet. Spørsmålet er om britene trodde at Faisal ville være en regent som handlet i britenes beste interesser og etter instruksjoner fra britene. For å følge det som begynner å bli et mønster, er svaret både ja og nei. Det er ingen tvil om at Lawrence og hans likemenn i FO mente at Faisal ville handle i Storbritannias interesser, og at man ville kunne påvirke de valgene han gjorde som regent. Man ser likevel av brevene nevnt ovenfor at det ikke var enighet

⁸⁹ Rapport om situasjonen i Syria/Palestina fra WF Nicholson, Kairo-kontoret til FO 1920, FO371/4983

⁹⁰ Brev fra Gouraud til Millerand, 13. mars 1921, gjengitt i Jan Karl Tanenbaum, "France and the Arab Middle East 1914-1920", Publisert i *Transactions of the American Philosophical Society*, Philadelphia 1978, side 38

⁹¹ Brev fra Curzon til Millerand, 20. mars 1921, FO371/4983

⁹² Minute skrevet av politisk avdeling i IO 27. september 1920, IOR/L/PS/10/919

innad i den britiske administrasjonen. I tillegg til uenighet blant de britiske utsendte i Kairo var også IO skeptiske til Faisals ambisjoner.⁹³ Som jeg har diskutert tidligere ble Lawrence sin linje gjeldende for britisk politikk i Midtøsten i denne perioden. Var Faisals lojalitet ovenfor Storbritannia og Lawrence avgjørende for at han ble valgt som regent? Jeg mener at forholdet som utviklet seg mellom Lawrence og Faisal i Den arabiske ørkenen gjorde at Lawrence følte at han kunne stole på Faisal. Dette forholdet var i langt større grad avgjørende for utfallet enn om den britiske administrasjonen og regjeringen følte de kunne stole på Faisal.

Den franske faktor

Jeg har ved flere anledninger så langt nevnt den franske motstanden mot Faisal. Dette er et argument jeg mener historikere ofte forbigår i stillhet. Hva bakgrunnen er for at historikere sjelden diskuterer dette er uvisst. Når man leser gjennom korrespondansen mellom franskmenn og briter angående dette temaet blir man mildt sagt overrasket over at Faisal endte som konge av Irak.

Som nevnt tidligere var franskmennene og britene allierte under første verdenskrig og jobbet hardt sammen for at begge skulle få mest ut av krigsoppgjøret etter krigen. Frankrike byttet britisk støtte for rett på tyske områder i Europa mot å gi avkall på Mosul. Mosul lå ifølge Sykes-Picot innenfor den franske interessesfæren, men den franske statsministeren Georges Clemenceau lot provinsen gå til britene. Storpolitisk sett hadde britene og franskmennene et godt forhold etter krigen, men det er likevel ingen tvil om at de begge var redde for at den andre skulle få et overtak i regionen.

Hvorfor mislikte franskmennene Faisal så sterkt at de var villige til å kalle det en fiendtlig handling av britene å utnevne han til regent?⁹⁴ Hvorfor var britene villige til å risikere alliansen med Frankrike ved å velge Faisal?

Under krigen hadde de britiske styrkene under ledelse av General Allenby arbeidet seg opp Levanten fra Egypt mot Damaskus. Dette hadde skjedd med sporadisk støtte fra de arabiske styrkene under

⁹³ Ibid

⁹⁴ Telegram fra Churchill til Cox 10. september 1920 (Oppsummering av brev fra franskmennene), IOR/L/PS/10/919

ledelse av Faisal;⁹⁵ og da Damaskus skulle erobres, fulgte Allenby råd fra Lawrence og lot Faisal offisielt erobre byen. Dette la grunnlaget for opprettelsen av en midlertidig britisk administrasjon, men det lå helt klart i kortene at britene så dette som en mulighet for å kunne øve innflytelse på Syrias fremtid. Hvis Faisal ble kronet til konge av landet, ville britene fått en vennligsinnet regent. Britenes håp var kanskje noe naivt, for i en periode da Frankrike hadde konsolidert makten sin i andre kolonier/protectorater, ønsket de absolutt ikke å gi slipp på det området de var lovet gjennom Sykes-Picot. Frankrike hadde helt siden korstogene hatt tette bånd med den kristne befolkningen i Syria, Libanon og Palestina. De hadde tradisjonelt tatt på seg ansvaret for sikkerheten til de kristne langs Middelhavskysten av Levanten og så nå med skepsis på hvilke følger en ren arabisk stat ville få for disse.⁹⁶ Det er også viktig å bemerke at franskmennene sannsynligvis var redde for at deres grep på denne delen av Middelhavet var i ferd med å glippe, og at deres gamle rival (nå allierte) Storbritannia hadde langt flere soldater stasjonert i området enn det den franske republikken hadde. Man kan diskutere i hvor stor grad britene ønsket å ta den finansielle og politiske byrden det ville være å knytte Syria og Libanon til seg så sent, men med en britiskvennlig overhode under fransk rådgivning ville britene fortsatt få innflytelse, mens franskmennene fikk kostnadene.⁹⁷

Faisal etablerte sitt arabiske kongedømme med sete i Damaskus 11. mars 1920. Sett fra fransk ståsted var dette en britisk vasall som tok kontroll over et område franskmennene hadde rett på. Det hjalp heller ikke at helt siden tidlig i første verdenskrig hadde franskmennene sett med gru på den arabiske nasjonalismen som blomstret opp rundt Det arabiske opprøret og familien til Sharif Hussein.⁹⁸ Denne nasjonalistiske bevegelsen ble etter hvert så sterk at Sharif Hussein og sønnene hans ikke lenger kunne styre utviklingen av denne, noe som skulle bli nådestøtet for Sharif Hussein og hans drøm om en sammenhengende arabisk stat i store deler av Midtøsten. For da nasjonalismen blomstret og fant sin lederskikkelse i Faisal i Syria i 1919-20, ble det stadig vanskeligere for Faisal å inngå en avtale med franskmennene om fremtiden til hans stat i Syria. Franskmennene hadde i teorien godtatt at Faisal skulle være emir av Syria, men det praktiske forholdet mellom den fremtidige emiren og den franske stat var ikke fastlagt. Faisal krevde at Libanon skulle inkluderes i

⁹⁵ De arabiske styrkene hadde overraskende nok erobret den osmanske havnebyen Akaba innerst i i Rødehavet, men hadde utover det i første rekke drevet sabotasjearbeid mot osmanske kommunikasjonslinjer. For en tettere beskrivelse av dette kan man lese Lawrence sin biografi *Seven Pillars of Islam* (1927), David Murphy sin *The Arab Revolt 1916-1918* (London 2008) eller *Setting the Desert on Fire* av James Barr (London 2008).

⁹⁶ Tanenbaum (1978) side 35

⁹⁷ Tanker om dette ble lagt frem allerede i 1914 av Lord Kitchener i en brev til Edward Grey som da var utenriksminister, 11. november 1914, FO800/102

⁹⁸ Tanenbaum (1978) side 16

hans Syria, og at Frankrike kun skulle ha 'lesser privileges' i dette området.⁹⁹ Essensen i diskusjonen mellom Faisal og Frankrike ble etter hvert at Faisal ikke kunne godta fransk overherredømme på grunn av sin tilknytning til nasjonalistene i Syria. Samtidig kunne ikke Frankrike godta at deres rolle som mandatmakt ikke var klart definert og godtatt av Faisal. Da Alexandre Millerand ble valgt til ny president i Frankrike i januar 1920 valgte Frankrike å endre sin linje ovenfor Faisal. Det var ikke lenger snakk om forhandlinger, men snarere krav. Som den franske høykommissæren i Syria General Henri Gouraud skrev: *'though Faisal is sincere, he is now absolutely incapable of being in control of the situation. Thus the agreements that he made with us in Paris obviously lose much of importance'*.¹⁰⁰ Den syriske kongressen erklærte Faisal som konge av Syria, Libanon og Palestina 11. mars 1920, og Faisal tok det fatale skrittet og godtok. Millerand måtte, og ville, sikre seg at militære skritt mot Faisal ikke ville få internasjonale følger for Frankrike. For det første måtte han forsikre seg om at forholdet mellom Frankrike og Storbritannia ikke ville bli mer spent enn det var. Etter samtaler mellom Lord Curzon og Millerand, der Millerand tilfeldigvis nevnte at Palestina egentlig skulle være internasjonalt område, måtte britene garantere at de stilte seg bak franskmennenes krav i Syria.¹⁰¹ Selv om Faisal fra starten var støttet av britene i Syria, ble det aldri seriøst diskutert blant britene å bruke militær makt for å støtte hans krav på landet. For britene var det viktigste å sikre egne rettigheter og når det kunne se ut som om grepet på Palestina kunne glippe, fikk Faisal seile sin egen sjø. Millerand sendte franske styrker til Libanon for å avsette Faisals styre. Etter en kort krig der nasjonalistenes styrker tapte det avgjørende slaget ved Maysalun 24. juli 1920 reiste Faisal i eksil til London.

Det er lett å skjønne at franskmennene etter dette var negative til å få Faisal som regent for nabolandet Irak. Det er likevel interessant å diskutere de britiske synspunktene på den franske motstanden mot Faisal. Hvordan kunne britene gjennomføre en slik *unfriendly act*?

Som nevnt tidligere var Arnold Wilson blant de første som foreslo at Faisal var den ideelle kandidaten til rollen som regent i Irak.¹⁰² Dette skjedde i et brev til IO allerede 31. juli 1920, kun seks dager etter at Faisal var sendt i eksil fra Syria. Britene, som var i ferd med å invitere Faisals bror Abdullah til London for å diskutere muligheten for at han skulle ta over Irak, valgte i 12. time å drøye avgjørelsen om regent i Irak ytterligere. Kun en uke senere, 5. august 1920, satt den nyutnevnte høykommissæren i Irak, Percy Cox, med instruks om å utrede muligheten for å gjøre Faisal til emir av

⁹⁹ Ibid side 29

¹⁰⁰ Brev fra Gouraud til Millerand 18. februar 1920, Tanenbaum (1978) side 37

¹⁰¹ Tanenbaum (1978) side 39

¹⁰² Wilson til IO 31. juli 1920, FO 371/5038

Irak.¹⁰³ Det er viktig å bemerke at det var knyttet tre forutsetninger til at Faisal kunne bli utnevnt til emir:

„sherif Feisal should be offered the Amirate of Mesopotamia; and that the idea is favoured by His Majesty's Government in principal, provided that- (i) A spontaneous demand for Feisal is forthcoming from a sufficiently representative body of public opinion in Mesopotamia; (ii) Sherif Feisal is prepared in principle to accept Great Britain as Mandatory Power and to agree to a form of Mandate on the lines already drafted for communication to the League of Nations, or such modification of it as His Majesty's Government can advisedly approve; (iii)

French susceptibilities can be overcome”¹⁰⁴

Instruks til høykommissær av Irak Percy Cox, 5. august 1920

I de syv månedene som fulgte ble Faisal og franskmenn diskutert innad i det britiske byråkratiet. Avgjørelsen som ble tatt under Kairo-konferansen i mars 1921, stilnet likevel ikke all motstand mot et valg av Faisal.

Det er verdt å merke seg at britene hadde lagt sterkt press på Frankrike i forhold til valg av emir for Syria. Frankrike, som skal ha vurdert å velge den antibritiske Muhammed Said, hørte på britiske ønsker og valgte en annen løsning. Som Churchill skriver til Cox i september 1920 ser Frankrike på dette som en identisk situasjon og vil derfor betrakte et britisk valg av Faisal som en *'unfriendly act'*.¹⁰⁵ I den politiske avdelingen i FO ble det forslått å velge en helt annen løsning enn Faisal med bakgrunn i hans uvilje overfor Frankrike. De mente at enhver situasjon som vil føre til uvennskap mellom Frankrike og Storbritannia, ville være svært uheldig.¹⁰⁶ I et notat fra IO blir det også lagt vekt på viktigheten av å gå sent og uformelt frem overfor Faisal i tilfelle de franske holdningene gjør det umulig å utnevne Faisal til emir.¹⁰⁷ IO var som nevnt tidligere i en kort periode, etter Wilsons forslag, enig i at Faisal var den beste kandidaten.¹⁰⁸ Så stor uenighet var det innad i det britiske byråkratiet at det ble skrevet et oppsummerende notat om det hele i midten av oktober 1920. Konklusjonen i dette

¹⁰³ Instruks fra IO til høykommissær for Irak Percy Cox 5. august 1920, IOR/L/PS/10/919

¹⁰⁴ Ibid

¹⁰⁵ Telegram fra Churchill til Cox 10. september 1920, Records of Iraq 1914-1966 (2001)

¹⁰⁶ Minute skrevet i Den politiske avdelingen av FO, 27. september 1920, FO371/5038

¹⁰⁷ Telegram fra IO til FO, 20. oktober 1920, IOR/L/PS/18/B353

¹⁰⁸ Telegram fra Montagu til FO 9. oktober 1920, Records of Iraq 1914-1966 (2001)

notatet var at flertallet mente det var umulig å gjøre Faisal til emir med mindre man fikk Frankrikes velsignelse.¹⁰⁹

I perioden etter dette drev Storbritannia en iherdig kamp med franskmennene for å få Faisal godtatt. Dette skjedde aldri. Cox var i januar 1921 fortsatt positiv til Faisal, men bemerket i et notat at Utenriksminister Lord Curzon var svært bekymret over utviklingen i forhold til Frankrike. Britene hadde forsøkt å forhandle med dem, men uten hell.¹¹⁰ De interne diskusjonene førte til beslutningen om at en konferanse skulle holdes i Kairo i mars 1921 for å avgjøre Iraks fremtid. Resultatet av denne konferansen er diskutert tidligere, men i lys av debatten ovenfor er det viktig å påpeke at deltagerne ved konferansen i Kairo på ingen måte var representative for de forskjellige holdningene som fantes innenfor byråkratiet. Deltagerne var nær utelukkende positive til Faisals kandidatur og gikk til konferansen snarere med spørsmålet om hvordan man skulle unngå fransk motstand og ikke hvilke andre muligheter som eventuelt eksisterte.

Av den britiske rapporten fra Kairo-konferansen kan man se tre ting. For det første var britene klar over at franskmennene kom til å skjønne at det var de som presset Faisal på Irak. For det andre var britene bevisste på at de måtte få det til å se ut som om Faisal var befolkningens ønske, og for det tredje ble det bestemt at Cox skulle dra tilbake til Irak for å "*set going the machinery which may result in the acceptance of Feisal's candidature*".¹¹¹

Vi har sett at det var stor intern uenighet blant britene knyttet til den franske motstanden mot Faisal. Det går likevel klart frem av de interne notatene og telegrammene mellom de forskjellige utenriksstasjonene at et stort flertall av britene mente det var en dårlig idé å gå mot franskmennene. Særlig med tanke på at britene selv hadde vært imot utnevnelsen av en klart antibritisk emir i Syria – og fått franskmennene til å unngå dette. Det er derfor påfallende at britene til slutt valgte å satse alt på Faisal. Dette mener jeg igjen faller tilbake på hvem som hadde mest innflytelse på prosessen. Om valget av Faisal bare hadde vært et mulig forslag før Kairo-konferansen, greide Lawrence å sementere dette i løpet av konferansens første dag. Allerede under det første møtet i den politiske komité ble deltagerne enige i at Faisal var det beste valget.¹¹² De to argumentene nevnt i favør av

¹⁰⁹ Minute sendt til alle avdelingene i FO 16. oktober 1920, Records of Iraq 1914-1966 (2001)

¹¹⁰ Rapport fra høykommissær Percy Cox til FO 26. desember 1920, Records of Iraq 1914-1966 (2001)

¹¹¹ Rapport fra Kairo-konferansen juni 1921, CAB/24/126

¹¹² Den politiske komité besto av Winston Churchill, Percy Cox, Hubert Young, Gertrude Bell og T.E. Lawrence.

Faisal var hans militære bragder under krigen og hans kjennskap til britisk styre. Det eneste argumentet nevnt mot Abdullah var at han var lat.¹¹³ Hovedfokus for denne komiteen i diskusjonene videre under konferansen gjaldt ikke valget av regent, men hvordan man på en mest mulig smertefri måte skulle få Faisal på tronen uten å skape for mye fransk sinne.¹¹⁴

En av hovedgrunnene for at Faisal ikke kom til enighet med franskmennene, var hans manglende evne til å kjempe sin egen sak og ikke de syriske nasjonalistenes sak. I konflikten med Frankrike kom det til et punkt der Faisal måtte ta valget om han skulle bli styrt av franskmennene eller fortsette på det nasjonalistiske sporet. Han valgte det siste, og Frankrike så som sagt ingen annen mulighet enn å kaste han ut av landet. Man kan diskutere om det hadde vært mulig for Faisal på noe tidspunkt å gå vekk fra det nasjonalistiske ståstedet, men én ting er i alle fall sikkert; til slutt var det nasjonalistene som styrte Faisal og ikke motsatt. Faisal ble i løpet av krigen frontfiguren for arabisk nasjonalisme, men det er liten tvil om at Faisal håpet at britene i større grad enn det de gjorde ville kjempe mot franske ambisjoner i Midtøsten. Faisal har blitt karakterisert av Elie Kedourie og Philip Khoury på følgende måte:

*“He [Faisal] was not a leader, and could not impose will. His history shows that he yielded to the strongest pressure exerted on him at any particular moment”*¹¹⁵

Elie Kedourie

*“Faysal was not a leader of Atatürk’s calibre and his effort to build a strong centralized Arab government in Damascus anchored on the “national principle” was doomed to failure from the outset”*¹¹⁶

Philip S Khoury

Faisal greide ikke å styre de nasjonalistiske tendensene og kravene i Syria – og dette ødela alt håp om en arabisk stat under Frankrike. Den franske regjeringen ville aldri la antifranske holdninger styre utviklingen i et land med en stor profransk minoritet.

¹¹³ Rapport fra Kairo-konferansen juni 1921 (Appendix 6 – referat fra møte i den politiske komité 12. mars 1921), CAB/24/126

¹¹⁴ Rapport fra Kairo-konferansen juni 1921 (Appendix 6 – referat fra møter i den politiske komité 13. og 14. mars 1921), CAB/24/126

¹¹⁵ Kedourie, Elie, *England and the Middle East*, London 1956, side 169

¹¹⁶ Khoury, Philip S., *Urban notables and Arab nationalism – The politics of Damascus 1860-1920*, Cambridge 1983, side 81

Som jeg har vist er alle argumentene for Faisal delvis relevante. Det er ingen tvil om at britene mente at Faisals herkomst gjorde han egnet som regent for Irak. Det er heller ikke tvil om at WO mente Faisal var mest egnet til å stanse opprørene og stabilisere Irak. Spørsmålet som jeg stiller i denne oppgaven, er om disse grunnene er det som faktisk gjorde at Faisal ble konge i Irak. I kapittel åtte vil jeg komme tilbake til hvilke faktorer jeg mener komplimenterer forklaringen på valget av Faisal.

Et viktig poeng er at Faisal aldri var en reell kandidat til tronen i Irak før han ble kastet ut av Syria. Likevel var det en motstander av en arabisk emir i Irak, Wilson, som først offisielt foreslo Faisal som regent for det nyopprettede mandatet. Det er også interessant å se at tradisjonelt sett har historikere låst seg på den faisalske løsningen som britene gjorde. Så fort Faisal ble kastet ut av Syria, låste britene seg på den løsningen på tross av fransk motstand.

Figur 5:Faisal blir kronet som konge av Irak

Til tross for at det var minst en annen kandidat som i stor grad hadde de samme forutsetningene for å ta tronen i Irak, og som heller ikke møtte stor motstand fra franskmennene, har historikere tradisjonelt låst seg i et spor der alle i liten grad ser for seg andre kandidater. Hvorfor har Faisals bror Abdullah fått så lite fokus? Den neste delen skal i hovedsak ta for seg Faisals bror Abdullah, men jeg vil også kort komme inn på andre aktuelle kandidater. Jeg vil i denne delen vise de fem settene med argumenter for Faisal identifisert i dette kapittelet ville kunne være brukt på minst en annen kandidat.

8. Den andre sønn

“Abdulla, on a white mare, came to us softly with a bevy of richlyarmed slaves on foot about him, through the silent respectful salutes of the town...I began to suspect him of a constant cheerfulness. His eyes had a confirmed twinkle, and though only thirty-five, he was putting on flesh. It might be due to too much laughter. Life seemed very merry for Abdulla... I became more and more sure that Abdulla was too balanced, too cool, too humorous to be a prophet... Abdulla would be a tool too complex for a single purpose.”¹¹⁷

T.E. Lawrence

Sharif Hussains nest eldste sønn Abdullah ble erklært som konge av Irak av irakere til stede ved den syriske kongressen 7. mars 1920.¹¹⁸ Dette var samme dag som Faisal ble erklært som konge av Syria. Den britiske administrasjonen under Wilson hadde, som nevnt i forrige del, skrevet en rekke rapporter som vurderte mulige kandidater for tronen i Irak og ga uttrykk for hvordan administrasjonen hadde tolket folkets ønsker. Abdullah hadde så tidlig som i januar 1919 blitt vurdert av FO i forbindelse med mulig emirstilling i Irak.¹¹⁹ Alt lå til rette for at britene, som ønsket en lojal emir i Irak, skulle utnevne Abdullah som regent i Irak innen kort tid. Abdullah ble aldri konge av Irak.

Figur 6: Emir Abdullah

Tidlig kontakt

I motsetning til Faisal, som i liten grad var i kontakt med britene før Det arabiske opprør, hadde Abdullah så tidlig som i 1914 blitt bindeleddet mellom Sharif Hussein og britene. Fra første stund ble han godt mottatt av de britiske representantene i Kairo, og han ble karakterisert som en god

¹¹⁷ Lawrence (1926), side 67-68

¹¹⁸ Wilson til IO 2. april 1920, IOR/L/PS/10/756 og Wilson til IO 24. mai 1920, IOR/L/PS/10/759

¹¹⁹ Telegram fra Wilson til høykommissær i Kairo Sir Reginald Wingate, 28. januar 1919, Records of Jordan 1919-1965 Vol. I, London 1996

statsmann og venn av Storbritannia.¹²⁰ Abdullah, som prins av en fremstående familie i Det osmanske riket, tilbrakte vintrene i Istanbul som representant i det osmanske parlamentet. Kairo var et naturlig stoppested på vei tilbake til Mekka, og det var her Abdullah kom i kontakt med den britiske generalkonsulen Lord Kitchener. Abdullah diskuterte muligheten for hjelp fra britene til å kaste osmanene ut av Hijaz og opprette et arabisk kongedømme med støtte fra Storbritannia.¹²¹

Britene var i første omgang avvisende til dette.¹²² Da alt lå til rette for at trippelententen ville erklære krig mot Det osmanske riket, som hadde entret trippelalliansen i august 1914, kontaktet britene Abdullah for å forhøre seg om hvorvidt hashemittenes interesse for et tettere samarbeid med britene fortsatt var til stede. Det var den.¹²³ Faisal skal ha vært tilbakeholden overfor et samarbeid med Storbritannia, men Abdullah skal ha overbevist faren, Sharif Hussein, om at det var det klokeste for hashemittene.¹²⁴ Storrs hadde et svært positivt inntrykk av Abdullah, og etter de første møtene med Storrs ble Abdullah hashemittenes kontaktperson overfor britene.¹²⁵ Han skal senere ha lovet britene en større innflytelse i Hijaz om man ble kvitt osmanenes grep på Den arabiske halvøy.¹²⁶ Abdullah fungerte i virkeligheten som en utenriksminister for faren i hele perioden fra 1914 og til krigens slutt. Selv etter at Faisal tok over kommandoen over store deler av de arabiske styrkene var det Abdullah som sto for kommunikasjonen både med britene og Det osmanske riket. Abdullah blir også regnet som en fasilitator bak brevvekslingen mellom Sharif Hussain og Sir Henry McMahon og hjernen bak Det arabiske opprøret.¹²⁷ Abdullah hadde gjennom dette en mangeårig førstehånds erfaring med både de positive og negative sidene ved det britiske diplomati. Lawrence har selv sagt om Abdullah at han var den mest politisk egnede sønnen til Sharif Hussein.¹²⁸ Han ble sannsynligvis for politisk bevisst for britene, som ønsket et enklere redskap å kontrollere. Det er samtidig verdt å merke seg at Lawrence i sin egen biografi beskriver hvordan han aldri virkelig ga Abdullah en sjanse. Ved første møte med Abdullah i Jiddah avviser Lawrence han blankt som den lederen han var ute etter og velger etter det å unngå han.¹²⁹ Som nevnt tidligere mener jeg at viktigheten av Faisals kjennskap til hvordan det britiske diplomati og hvordan det britiske byråkratiet fungerte er sterkt overdrevet. Jeg skal ikke påstå at britene ikke så på det som en fordel at Faisal hadde fått en

¹²⁰ Telegram fra generalkonsul Kitchener til Cheetham, 24. september 1914, FO371/2139

¹²¹ Telegram fra generalkonsul Kitchener til utenriksminister Sir Edward Grey, 6. februar 1914, FO371/2130

¹²² Notat fra Ronald Storrs, 19. april 1914, FO141/460

¹²³ Abdullah til Ronald Storrs, 20. oktober 1914, FO371/6237

¹²⁴ Antonius, George, *The Arab Awakening*, Simon Publications 2001 (1st edition London 1939),

¹²⁵ Telegram fra Kitchener til Cheetham, 24. september 1914, FO371/2139

¹²⁶ Kedourie, Elie, *In the Anglo-Arab Labyrinth*, London 2000, side 9

¹²⁷ Wilson, Mary C., *King Abdullah, Britain and the making of Jordan*, Cambridge 1987, side 26

¹²⁸ Lawrence (1926), side 50, Notat av T.E. Lawrence 27. oktober 1916, FO882/5

¹²⁹ Lawrence (1926), side 74-75

innføring i hvordan britene styrte, men jeg mener det bør legges langt større vekt på at Faisal hadde et svært godt forhold til de riktige personene innad i det britiske systemet, og at disse personene i stor grad så på han som en person de kunne forme inn i den rollen de ønsket han i. Det skal også nevnes at flere kontakter britene hadde, argumenterte for at Abdullah ville bli en langt bedre emir enn Faisal nettopp fordi han var mer uavhengig og ikke hadde den samme lange rekken syriske byråkrater knyttet til seg.¹³⁰ Dette var en gruppe ambisiøse byråkrater som i like stor grad som Faisal lot seg styre av de nasjonalistiske strømningene som rådet både i Syria og Tyrkia etter første verdenskrig. Som nevnt tidligere var det tilknytningen til disse nasjonalistiske bevegelsene som til slutt førte til konfrontasjonen med Frankrike og Faisals eksilreise til London.

Abdullah hadde tett kontakt med britene fra 1914, og med få unntak satt samtlige briter igjen med et positivt inntrykk. I forhold til Faisal kunne Abdullah ikke bare se tilbake på et lengre samarbeid med britene, men også et mer diplomatisk forhold. Faisal hadde tilbrakt mest tid med nasjonalister i Syria før kontakten med Lawrence, men Abdullah fungerte som utenriksminister for faren. Valget av Faisal har blitt grunnlagt med hans kjennskap til det britiske systemet, men i forhold til Abdullah er etter min mening ikke dette argumentet tilstrekkelig. Selv om Faisal lærte mye av Lawrence i løpet av krigen og av å ha britiske rådgivere i sin administrasjon i Syria, hadde Abdullah i hele denne perioden hatt kontakt med de britiske beslutningstagerne for regionen. Abdullah på sin side fikk aldri den samme kontakten med Lawrence som Faisal hadde.

"...fit for the position of titular Emir..."

Abdullah var en hashemitt, en etterkommer av profeten Muhammed. På lik linje med Faisal nøt han den kulturelle og religiøse legitimiteten dette førte med seg.¹³¹ Hadde befolkningen egentlig noen preferanse mellom Abdullah og Faisal?

¹³⁰ Notater fra samtale mellom Garland, Det arabiske Byrå, og Sjeik Abdul Melik fra The Arab Agency, august 1920, FO371/5040

¹³¹ Men som nevnt tidligere var dette noe som var gjeldende for de fleste kandidatene britene diskuterte.

*"I consider Abdullah fit for the position of titular Emir of Arab state for which his abilities and character qualify him. In religious matters his reputation is good, in which he is said to as well as the King. He has a special sympathy for the Shia sect, and in matter of religion is broadminded"*¹³²

Arnold Wilson, Bagdad, 18. januar 1919

Ironisk nok ga Wilson Abdullah gode skussmål og mente han var en god kandidat som ikke ville favorisere grupper av det irakiske samfunnet og ville kunne bli godkjent av både sunnimuslimer og sjiamuslimer.¹³³ I perioden etter den britiske overtagelsen av Irak ba FO flere sentrale skikkelser i Kairo og Bagdad vurdere Abdullah som fremtidig regent. I tillegg til Wilson satt både den tidligere høykommisjonær for Egypt Sir Milne Cheetham og leder for IO Edwin Montagu med et utelukkende positivt inntrykk av Abdullah.¹³⁴ Cheetham skrev i sin vurdering til FO at Abdullah ikke bare var den best egnede arabiske emir, men også at han var mindre ambisiøs enn Faisal og derfor sannsynligvis lettere å styre. Ifølge han ville Abdullah i langt større grad enn Faisal være fornøyd med en titulær stilling. Abdullah var ifølge Cheetham *'the only arab suitable'*.¹³⁵ Kort oppsummert virker det som de britiske byråkratene i Bagdad og Kairo gikk god for Abdullah og så på han som en positiv løsning for Irak. Det skal likevel nevnes at i denne perioden satt Faisal som leder for administrasjonen i Syria og britene hadde fortsatt håp om at Faisal skulle bli enige med franskmennene, og at britene dermed skulle få en vennligsinnet regent også der. Faisal var derfor på det tidspunktet ingen kandidat for en posisjon i Irak, og det kan ha påvirket vurderingene.

Ifølge Wilson var det ikke bare britene som gikk god for Abdullah. Rapportene Wilson skrev fra Bagdad til FO på bakgrunn av hans undersøkelser blant lokalbefolkningen, viser at deler av dem han snakket med (om disse er representative eller ikke) var for Abdullahs kandidatur. Dette var delvis på grunn av hans religiøse rolle som etterkommer av profeten, men også fordi han var opplært og kjent med det tyrkiske systemet. Deler av eliten i Bagdad på denne tiden var redde for at en total forandring av tingenes tilstand ville gå ut over deres posisjon i samfunnet.¹³⁶ I tillegg til at briter og

¹³² Telegram fra Wilson til høykommisssær i Kairo Sir Reginald Wingate, 28. januar 1919, Records of Jordan 1919-1965 Vol. I, London 1996

¹³³ Som nevnt tidligere i oppgaven var Wilson ingen stor tilhenger av det hashemittiske løsningen for Irak.

¹³⁴ EC 39th Minute 27. november 1918, CAB27/24

¹³⁵ Telegram fra Sir Milne Cheetham til FO, 30. januar 1919, Records of Iraq 1914-1966 (2001)

¹³⁶ Rapport fra politisk avdeling Bagdad til FO 26. januar 1919, Records of Iraq 1914-1966 (2001), Rapport fra Arnold Wilson, Bagdad til FO 30. april 1920, Records of Iraq 1914-1966 (2001), Notat fra IO (på bakgrunn av informasjon fra Percy Cox, Bagdad) til FO 15. februar 1921, Records of Iraq 1914-1966 (2001) og Rapport fra IO til FO 1. juni 1921, IOR/L/PS/10/920

lokalbefolkningen i Irak mente at Abdullah var egnet som regent, mente britene at Abdullah var favorittsønnen til Sharif Hussein og den Hussein selv mente var hans naturlige arvtager.¹³⁷

Er det så mulig å gi et fullgodt svar på hvilken av de to brødrene lokalbefolkningen i Irak ønsket (om de ønsket noen av dem)? Etter min mening er det lite som tyder på at britene gjorde noen fullgode undersøkelser som viste at lokalbefolkningen foretrakk den ene fremfor den andre. Som diskutert tidligere var Wilson i en lang periode opptatt med å hindre hashemittene i å komme til makten og dette hindrer oss trolig i å ha en nøytral rapport om hva befolkningen ønsket. Som nevnt tidligere var det i liten grad viktig for britene at den de valgte faktisk var ønsket av folket, men snarere at de kunne argumentere overfor de andre stormaktene at han var det.

En misforstått hærfører?

Da Faisal som seierherre ledet de arabiske styrkene inn i Damaskus i oktober 1918, mistet Abdullah rollen som britenes fremste hashemittiske kontakt. Dette var en konsekvens av at i britenes øyne hadde Faisal vokst frem som en hærfører av rang, mens Abdullahs militære innsats under opprøret ble kritisert. I forrige kapittel beskrev jeg Faisals militære innsats under krigen, og det er liten tvil om at den moderate suksessen han hadde under Lawrences veiledning var nok til å heve statusen hans hos britene generelt. Dette ble i stor grad gjort ved hjelp av lobbyvirksomhet fra Lawrence. Jeg mener det er to viktige momenter som må diskuteres. For det første må man diskutere hvor god eller dårlig Abdullahs militære innsats var. For det andre er det et spørsmål om hvor stor støtte Abdullah hadde hatt i Irak og i hvilken grad han trengte store militære evner.

Britene var ikke imponert over Abdullahs innsats som leder for de arabiske styrkene fra starten av Det arabiske opprør. Et av ankepunktene deres var at han ikke var effektiv nok i sin krigføring og for opptatt med å bli underholdt og holde sin egen innsats på et minimum. Dette gjaldt særlig i erobringen av Medina. Istedenfor å gå til et mer direkte angrep, som britene ønsket, beleiret de arabiske styrkene byen i nesten tre år.¹³⁸ Abdullah argumenterte med at av religiøse grunner kunne ikke byen erobres, men måtte overgi seg.¹³⁹ Man kan se av brevveksling mellom britene at T.E. Lawrence i perioden etter beleiringen startet i 1916 forsøkte å overtale Abdullah til mer direkte

¹³⁷ Oppsummering av Det arabiske opprør 30. september 1919, FO882/7

¹³⁸ Kedourie, Elie, *The surrender of Medina*, Artikkel publisert i *Middle Eastern Studies*, Vol. 13, No. 1 januar 1977, side 124 (<http://jstor.org/stable/4282625>)

¹³⁹ Kommer frem av et kommuniqué fra Kairo-kontoret 16. januar 1919, FO371/4166

angrep mot byen.¹⁴⁰ I en rekke rapporter publisert av britene kritiseres Abdullahs innsats i krigen mot tyrkerne. Kritikken går i første rekke ut på at Abdullah viste liten vilje til å opprettholde blokaden av Medina, men ga lokale kjøpmenn og beduiner muligheten til å selge varer til de beleirede tyrkerne.¹⁴¹ Ifølge Lawrence, som oppholdt seg i Medina ved flere anledninger under beleiringen, var Abdullah mer opptatt av å diskutere europeisk politikk enn hvordan man best skulle erobre byen.¹⁴² Ikke bare blir passiviteten til Abdullah kritisert, men også hans manglende evne til å lede soldatene sine¹⁴³. Denne kritikken kom ikke bare fra britene, men også fra både franske observatører og den lokale avisen i Mekka, al-Qibla:¹⁴⁴

“The Armies of the Amirs Ali and Abdullah were filled with Bedouin riff-raff, and they often deserted the regulars when they were in a tight corner, and the only heroism they ever showed was in a love of loot and a propensity to run away on the first appearance of danger.”¹⁴⁵

Ahmed Shakir Karmi, al-Qibla, juni 1919

Som vi har sett var britene og Lawrence svært lite imponert over Abdullahs innsats som leder for de arabiske styrkene. På tross av kross kritikk fra briter, franskmenn og lokale grupper i Medina var ikke Abdullahs krigslykke så svart som britene fremstilte det. For det første hadde han tidlig i krigen tvunget den osmanske garnisonen i Taif til å overgi seg, og i Medina oppholdt han 7000 tyrkiske soldater som hadde en medvirkende effekt på Faisals evne til å operere relativt fritt for osmansk trussel.¹⁴⁶

Det andre spørsmålet jeg stilte, var hvilke krav man burde stille til en fremtidig regent av Irak? Hva slags militær kompetanse burde man kreve? For det første hadde Abdullah støtte blant irakiske soldater som hadde tjent under han eller Faisal under Det arabiske opprør. Denne støtten hadde Abdullah i hele perioden etter krigen og frem til etter Kairo-konferansen.¹⁴⁷ Faisal hadde flere år med erfaring under rådgiving fra Lawrence der hovedtyngden av erfaringen var fra angrep på små tyrkiske

¹⁴⁰ Telegram fra Wilson til The Arab Bureau, Kairo med kopier av brev til sharif Hussein og Abdullah 6. juli 1917, FO882/7

¹⁴¹ Notater gjort av T.E. Lawrence, 24. april 1917, FO686/6-2

¹⁴² Rapport fra T.E. Lawrence, 16. april 1917, FO686/6-2

¹⁴³ Rapporten er publisert i Arab Bulletin no. 80. 26. februar 1918, FO882/27

¹⁴⁴ Wilson (1987), side 32

¹⁴⁵ Utdrag fra al-Qibla, juni 1919, FO882/22

¹⁴⁶ Salibi, Kamal, The modern history of Jordan, London 1993, side 80, Wilson (1987), side 33

¹⁴⁷ Situasjonsrapport fra Irak 19. juli 1920, Records of Iraq 1914-1966” (2001), Tilstandsrapport fra Irak mars 1921 (ikke nøyaktig datert), Records of Iraq 1914-1966” (2001)

utposter, sabotasjeaksjoner mot den tyrkiske jernbanen og en overraskende seier mot osmanske styrker i Akaba. Man må likevel regne med at Faisal lærte mye om den britiske typen krigføring under rådgivning fra Lawrence, men det er usikkert hvor overførbart dette ville vært til Irak. Abdullah på sin side hadde, som jeg har vist, mest erfaring fra beleiringen av Medina, men hadde også ledet de arabiske styrkene til flere tidlige seire under Det arabiske opprør. Blant disse var den tidligere nevnte erobringen av den osmanske garnisonen i Taif.

Forskjellen fra krigføringen under Det arabiske opprøret til det man ville oppleve i Irak er stor. Mens man under opprøret i stor grad sloss mot og drev sabotasje mot stasjonerte osmanske styrker, ville man i Irak bli møtt av opprør fra lokale stammer og grupperinger som ville bli værende i området selv om de ble slått. Dette var en helt annen utfordring der man i større grad ville måtte underkaste seg lokale stammer og sikre seg mot stadige nye opprør enn å fortrenge osmanske garnisoner. Jeg mener at Abdullah gjennom å kontrollere en lang beleiring der en stor lokal sivilbefolkning var med i spill, hadde hatt mer kontakt med den type "krigføring" som ville være nødvendig. Abdullah ledet en hær som i stor grad besto av beduiner under beleiringen av Medina samtidig som han i løpet beleiringen måtte kontrollere lokalbefolkningens tilgang til byen. Jeg mener dette i stor grad ville være relevant i vurderingen av hva som motiverte de lokale stammene i Irak, og på den måten ville han vite noe om hvordan han kunne få dem til å godta hans styre. Dette tatt i betraktning er det svært sannsynlig at britene mente og trodde at Faisal var det beste militære valget og at britenes avgjørelse bunnet ut i rene resultater fra krigføringen under første verdenskrig og mangel på evaluering av typen krigføring som ville måtte gjennomføres i Irak. Britene hadde opplevd at Faisal styrte troppene sine etter råd fra Lawrence og de hadde samtidig opplevd Abdullah som en som var vanskeligere å påvirke. Det er også verdt å merke seg at opprørene i Irak ble slått ned før Faisal kom til tronen og at han i tiden etter han ble innsatt som regent hadde stor støtte fra britiske styrker.

En bror mer lojal enn en annen?

Abdullah ble britenes mann i 1914, men likevel mistet han rollen til broren Faisal i oktober 1918. Som vi har sett var det Abdullah som presset gjennom samarbeidet med britene i en periode da Faisal var mer opptatt med nasjonalistene i Syria.¹⁴⁸ Den tidligere forskningslitteraturen diskuterer lite i hvilken grad Abdullah var bitter på britene, men hans forhold til broren Faisal, som allerede var dårlig, ble

¹⁴⁸ Wilson (1987), side 26

ikke bedre av at Faisal ble foretrukket.¹⁴⁹ Abdullah, som så for seg britisk hjelp til å opprette et samlet rike på Den arabiske halvøy, ledet hashemittiske styrker i det som skulle bli vendepunktet i kampen om Den arabiske halvøy. I slaget ved Turaba, som Abdullah på mirakuløst vis kom seg unna i live, døde Abdullahs ambisjoner om et samlet hashemittisk rike på Den arabiske halvøy. Ibn Sauds styrker var på fremmarsj, og hashemittene var etter dette på defensiven.¹⁵⁰

Etter å ha sett egne ambisjoner på Den arabiske halvøy forsvinne, ble Abdullahs fokus rettet mot Irak. Som nevnt tidligere var han allerede blitt utropt til konge av irakere i Syria under den samme kongressen som utropte Faisal til konge. Abdullah var bitter på britene, noe han ga klart uttrykk av til de britiske representantene i Jiddah. Han hadde hørt rykter om at britene ikke ville gjøre ham til konge av Irak, og da lokale nasjonalister samlet i Amman inviterte han nordover, tok han en sjanse.¹⁵¹ Det viste seg å være trekket som sikret han trøstepremien Transjordan.¹⁵² For Abdullah stanset i byen Maan og lot seg overtale av britene til bli værende der og ikke bevege seg lenger nordover. Utover høsten 1920 og våren 1921 konsoliderte han en lederrolle i Transjordan og knyttet de lokale lederne til seg. Selv om Abdullah var bitter på britene, lot han seg likevel overtale til ikke å fortsette marsjen sin videre nordover mot Syria slik nasjonalistene ønsket. Om Abdullah gjorde det av lojalitet ovenfor britene eller for å fremme sine egne interesser er usikkert, men det viser i alle fall at britene hadde nok innflytelse til å hindre Abdullah i å plage franskmennene i Syria. Abdullah var også lojal nok mot seg selv og britene til ikke blindt å høre på nasjonalistene som ønsket et hashemittisk styrt Syria.¹⁵³

Fransk faktor 2

Vi har tidligere sett hva franskmennene mente om Faisal, men var motstanden like stor til Abdullah? Svaret på dette er både ja og nei. Franskmennene var frem til Abdullah samlet en hær i Transjordan sent i 1920 langt mindre skeptiske til han enn til Faisal.¹⁵⁴ Selv om vi har sett at franskmennene ikke mente Abdullah var noen god hærfører, var holdningene overfor Faisal i første rekke av en annen karakter som følge av problemene de hadde med han i Syria. Britene mente selv at om Abdullah ble

¹⁴⁹ Ibid, side 58

¹⁵⁰ Etterretningsrapporter fra Amman 27. oktober til 21. november 1919, FO686/26

¹⁵¹ Rapport fra Major Badden i Jiddah 20. september 1920, FO371/5243

¹⁵² Robins, Philip, A history of Jordan, Cambridge 2004, side 17

¹⁵³ Telegrammer far Høykommisjonær i Palestina Herbert Samuel til FO 28. og 30. november 1920, FO371/5290

¹⁵⁴ Telegram fra FO til Høykommisjonær Percy Cox, Bagdad (ikke datert, men respons på telegram fra Cox 2. januar 1921), Records of Iraq 1914-1966" (2001)

regent i Irak, ville ikke franskmennene ha store problemer med dette.¹⁵⁵ Så inntil et visst punkt hadde ikke franskmennene noe problem med Abdullah, men problemene oppsto da britene begynte å diskutere opprettelsen av et eget mandat i Transjordan med Abdullah som leder. Den franske motstanden var trolig i like stor grad knyttet til om det i det hele tatt skulle bli opprettet et tredje mandat (i tillegg til Palestina og Irak).¹⁵⁶ Jeg mener at franskmennene ikke ville hatt problemer med at britene hadde utnevnt Abdullah til regent i Irak på et tidligere tidspunkt, men etter få måneder i Transjordan var han på vei inn i den samme fellen som broren; å la nasjonalistene styre politikken. Det er tydelig at Abdullah til slutt tok inn over seg at han ikke kom til å få Syria og snudde fokus igjen. Denne gangen startet han en kampanje for å få hele Palestina under sitt mandat. Det gikk heller ikke. Det hele endte med at Abdullah offisielt ble regent i Transjordan 29. september 1923.

Trøstepremien som ble varig gevinst

Abdullah gikk fra å bli karakterisert som den eneste tilfredsstillende arabiske kandidat til å bli karakterisert som en overambisiøs, lat livsnyter. Britene hadde likevel satt sin lit til Abdullah i perioden fra 1914 og frem til Faisal red inn i Damaskus høsten 1918. Selv Lawrence, som var blant Abdullahs krasseste kritikere, skriver i sin biografi at selv om Abdullah ikke var den som kunne sette ørkenen i flammer med sin entusiasme, kunne han se for seg Abdullah i en viktigere rolle etter krigen.¹⁵⁷ Det er også interessant at Lawrence, som i utgangspunktet kun var ute etter et redskap britene enkelt kunne styre, i sin egen biografi karakteriserer Abdullah som for politisk, for ambisiøs og for smart til å være dette redskapet. Under Kairo-konferansen var han derimot for lat og udugelig.

Utover i biografen blir Abdullah stadig mindre flatterende portrettert og får stadig kritikk for å være for opptatt med europeiske forhold, for lat, for glad og for lite engasjert.¹⁵⁸ Om dette nødvendigvis er negative trekk hos en regent man enkelt vil kontrollere, kan vel diskuteres. Min mening er at med en

Figur 7: Abdullah (t.h.) blir kronet til konge av Jordan i 1946.

¹⁵⁵ Ibid.

¹⁵⁶ Telegram fra Høykommissjonær Herbert Samuel, Jerusalem til FO 26. februar 1921, FO371/6371 og telegram fra Statssekretær Winston Churchill til CO (Colonial Office) 18. mars 1921 FO371/6371

¹⁵⁷ Lawrence (1926), side 68

¹⁵⁸ Ibid, side 220

regent som er for opptatt med alt annet enn å styre, ville britene i realiteten selv kunnet styre landet fra kulissene. Når alt kom til alt, ble Abdullah først emir og så konge av Transjordan/Jordan. Han viste seg å bli en lojal støttespiller for britene i Midtøsten, og Transjordan var en aktiv støttespiller for å slå ned protyske grupperinger i Irak under 2. verdenskrig. Jordan blir i dag regnet som et av de mest stabile kongedømmene i Midtøsten og har fortsatt tett tilknytning til Vesten.

Jeg mener at argumentene som er beskrevet i de fem bolkene i forrige kapittel langt på vei er like relevante for Abdullah som for Faisal. Setter man dem opp mot hverandre, kan man selvsagt diskutere nyanser, men de to brødrene var stort sett like logiske kandidater disse argumentene tatt i betraktning. Når man legger til den franske faktoren der Abdullah lenge var et langt mer tålelig valt for franskmennene, er det tydelig at det er flere faktorer som har spilt inn. Britenes ankepunkt mot Abdullah kom i første rekke gjennom subjektive vurderinger fra Lawrence. Lawrence viser i sin biografi at han endrer meningene sine raskt og uten større vurdering, men han ble toneangivende for den britiske politikken etter krigen. Jeg mener likevel at på tross av Lawrence sin forkjærlighet for Faisal var det kun tilfeldigheter som gjorde at ikke Abdullah endte som regent i Irak. Dette skal jeg diskutere i neste kapittel. Selv om jeg er av den meningen at britene aldri seriøst vurderte andre kandidater enn Faisal og Abdullah føler jeg det likevel er verdt å nevne de andre Wilson nevner i sin rapport. Dette er for å vise at det var andre kandidater der de fem bolkene med argumenter også er delvis gyldige.

Kandidatene som ikke var kandidater

Selv om fokuset til denne oppgaven ligger på brødrene Faisal og Abdullah, er det verdt å kort nevne noen av de andre kandidatene Wilson vurdert av britene, og hvorfor de ikke var aktuelle. I rapporten etter Kairo-konferansen blir det nevnt seks andre kandidater som på et tidspunkt var aktuelle.

”(1.) *The Naqib.*

(2.) *Sayed Talib.*

(3.) *Sheikh of Muhammarah.*

(4.) *Ibn Sa'oud .*

(5.) *Agha Khan.*

(6.) *Bourhan Ed Din (Turkish Prince).*¹⁵⁹

¹⁵⁹ Rapport fra Kairo-konferansen juni 1921, CAB/24/126

Naqiben av Bagdad, Rahman al-Gailani, var en ledende religiøs skikkelse i Sunni-miljøet i Bagdad. Naqib er en osmansk tittel, og al-Gailani fått pengestøtte fra den osmanske administrasjonen av provinsen. Britene brukte Naqiben som rådgiver, men så ikke på han som en aktuell kandidat for tronen. I flere av tilstandsrapportene fra Wilson i Bagdad kommer det frem at Naqiben ikke bare var gammel og hadde dårlig helse, men at han hadde liten støtte utenfor hans eget følge i Bagdad.¹⁶⁰ Naqiben frontet likevel sitt kandidatur etter Kairo-konferansen, men høykommissæren i Bagdad, Percy Cox, fikk han senere til å trekke seg.¹⁶¹

Sayyid Talib, Naqib al-ashraf i Basra, på sin side var en lokal størrrelse i den sørlige provinsen Basra. Talib ble i 1920 kort vurdert som en mulig probritisk kandidat,¹⁶² men ble fort mer et problem for britene. Britene visste for det første ikke helt hvor de hadde han, og for det andre tvilte de på at han hadde noen særlig støtte utenfor Basra. Sist, men ikke minst, han hadde god støtte i en provins som britene var redde for skulle gi dem hodebry. Under Kairo-konferansen diskuterte de hvordan de skulle sikre seg mot at Talib skulle ødelegge innsettingen av Faisal.¹⁶³ Løsningen ble på en diskret måte å be Talib dra på en ferie – som egentlig innebar å deportere han til Sri Lanka.¹⁶⁴

De fire neste på listen ble alle av forskjellige grunner avvist. Sjeiken av Muhammarah fordi han ikke hadde noen store følgeskare, Ibn Saud ble først og fremst avvist av religiøse grunner, og også Agha Khanble ble avvist av religiøse grunner i tillegg til at britene tvilte på at han ville akseptere.¹⁶⁵ Å velge en tyrkisk prins ble aldri seriøst diskutert av britene, muligens ikke av andre grunner enn at det var for tidlig etter en krig med Det osmanske riket.¹⁶⁶

Alle kandidatene nevnt her ville hatt støtte i deler av den irakiske befolkningen. Naqibene ville hatt støtte fra sin region, men ville på sin side kanskje hatt desto større motstand fra de andre. Ibn Saud

¹⁶⁰ Tilstandsrapport fra Bagdad til FO 24. november 1918, Records of Iraq 1914-1966" (2001)

¹⁶¹ Tilstandsrapport fra Høykommissjonær Percy Cox i Bagdad, 10. juni 1921, IOR/L/PS/10/919

¹⁶² Notat av Secretary of State for IO Edward Montagu, 26. august 1920, Records of Iraq 1914-1966" (2001)

¹⁶³ Rapport fra Kairo-konferansen juni 1921, CAB/24/126

¹⁶⁴ Telegram fra Høykommissjonær Percy Cox i Bagdad til Winston Churchill 18. april 1921, Records of Iraq 1914-1966" (2001)

¹⁶⁵ Rapport fra Kairo-konferansen juni 1921, CAB/24/126

¹⁶⁶ Ibid

ville trolig møtt stor motstand på grunn av sin tilknytning til wahhabismen,¹⁶⁷ men ville vært sterkere rustet militært med støtte fra sin hær i Nejd. Ved hver kandidat var det både positive og negative aspekter, men de ble behandlet som seriøse kandidater til tronen.

¹⁶⁷ Wahhabisme er en strengt fundamentalistisk retning innen sunniislam som bygger på tolkningene til Muhammed ibn Abd al-Wahhab.

9. Hvorfor ble egentlig Faisal regent av Irak?

I denne delen vil jeg trekke frem de argumentene jeg mener er viktigst når man skal forklare hvorfor Faisal ble britenes mann i Irak. Det er argumenter som i liten grad blir brukt i tradisjonelle forklaringer, men som jeg mener helt klart burde vært det.

Heldige tilfeldigheter (for Faisal)

Jeg mener at hadde a) det vært mindre uenighet blant britene knyttet til hvordan Irak skulle styres eller b) Faisal blitt sittende lenger som konge av Syria, ville Abdullah blitt konge av Irak.

Som diskutert tidligere var det en intern kamp mellom Arnold Wilson og India Office på den ene side og T.E. Lawrence og Foreign Office på den andre side. Denne kampen, som etter min mening ble en prinsippsak for India Office, gjaldt i første rekke en uenighet om hvordan Storbritannia skulle drive sin utenrikspolitikk i det 20. århundre. Skulle man drive direkte kontroll over kolonier, eller skulle man åpne for begrenset lokalt selvstyre? Konsekvensen av denne diskusjonen, som er diskutert tidligere, gjorde at valget av regent til stadighet ble utsatt. Da det nærmet seg sommeren 1920, diskuterte britene fortsatt mulige kandidater og en annen skjebnesvanger tilfeldighet skulle gjøre at Abdullahs kandidatur ble kraftig svekket.

I Syria hadde franskmennene sett seg lei på Faisals uvillighet til å inngå kompromiss. Franskmennene hadde lenge forhandlet frem og tilbake med Faisal i forbindelse med vilkårene for et arabisk kongedømme under fransk innflytelse med utgangspunkt i Syria. Faisal, påvirket av syriske nasjonalister, krevde at store deler av det som i dag er Libanon skulle legges under hans kongedømme. Faisal ble et offer for den arabiske nasjonalismen han selv hadde blitt en frontfigur for. Den franske statsministeren ved krigens slutt, Georges Clemenceau, hadde valgt å forhandle med Faisal, noe som ga både Faisal og nasjonalistene blod på tann, men da Clemenceau måtte gå av til fordel for Alexandre Millerand, ble situasjonen en annen. Millerand la seg på en langt hardere linje overfor Faisal, og det endte med et fransk ultimatum som Faisal ikke kunne innfri. Etter at de fåtallige franske styrkene i Libanon/Syria lett slo Faisals styrker ved Maysalun, reiste Faisal i eksil 24. juli 1920.

Tilfeldighetene hadde det slik at omtrent akkurat på det tidspunktet da den britiske utenriksministeren Lord Curzon var klar til å invitere Abdullah til London for å forhandle om en mulig stilling i Irak,¹⁶⁸ ble Faisal sendt i eksil fra Syria. I lys av dette valgte britene ikke å invitere Abdullah til London. Etter min mening er sannsynligheten for at Abdullah og britene ville kommet til enighet, og at Abdullah ville blitt regent i Irak stor. Den interne britiske maktkampen i forhold til Iraks fremtid ble av ingen av partene holdt i gang med tanke på at Faisal ikke ville komme til enighet med Frankrike, men snarere en tilfeldighet som på sin måte ga den tapende part, India Office, en mulighet til å redde noe ære. Selv om IO var klart mot den sharifske løsningen til Lawrence, var dette da Abdullah var den aktuelle hashemitten.¹⁶⁹ Med Faisal som løsning kunne IO argumentere med at helten fra Det arabiske opprør var en god nok kandidat til å gjøre Irak til et indirekte styrt emirat.

Jeg mener at en av hovedårsakene til at Faisal ble regent i Irak, var at britene somlet med å finne en løsning samtidig som franskmennene på rett tidspunkt (for Faisal) sluttet å somle.

T.E. Lawrence – Skaperen av det moderne Midtøsten

Tidspunktet for Faisals eksil fra Syria kunne som sagt ikke falt på et bedre tidspunkt for Faisal. Det var likevel ikke selvsagt at Abdullah som en følge av dette skulle fraskrive seg og Faisal få Irak. I alle fall ikke blant briter flest. Som jeg har nevnt tidligere var det én person som skulle ende opp med å være toneangivende for de linjer som ble lagt for britiske interesser i Midtøsten; T.E. Lawrence. Faisal ville aldri ha blitt verken leder for Det arabiske opprør eller konge i Irak hadde det ikke vært for Thomas Edward Lawrence.

Figur 8: T.E. Lawrence

¹⁶⁸ IDCE 38th minute 17. mai 1920, FO371/5226

¹⁶⁹ En liten kuriositet er det at Wilson som var mot en sønn av sharif Hussain gjennom hele debatten var den som sendte telegram til IO med forslag om Faisal som regent i Irak kun få dager etter at han var sendt i eksil.

Lawrence var før og under første verdenskrig ikke kjent som noen stor offiser. Lowell Thomas, som var med på å gjøre *Lawrence of Arabia*, til den skikkelsen han ble, skrev følgende i 1918:

“Yet it was remarkable that the name of Lawrence was known only to a bare handful of British officers, some of whom dismissed him with a shrug or openly denigrated his ideas, his tactics, his impatience with the hallowed routine of professional soldierdom”¹⁷⁰

Lowell Thomas

Det var først etter Lowell Thomas sin lysbildefremvisning at både Lawrence og Faisal ble navn de fleste briter har hørt. Selv om Lawrence selv prøver å fremstille seg selv som folkesky og beskjeden, mente Thomas at Lawrence ikke bare elsket oppmerksomheten han fikk i Storbritannia etter lysbildefremvisningen, men aktivt oppsøkte den.¹⁷¹ All oppmerksomheten rundt Lawrence og lysbildefremvisningen førte som nevnt tidligere Lawrence inn i det gode selskap. Med dette mener jeg at Lawrence som tidligere hadde vært en einstøing, ble tatt inn i varmen og fungerte som rådgiver for både regjeringen og parlamentet i alt Midtøsten-relatert. Dette førte Lawrence inn i en rolle der han i stor grad kunne være med på å forme hvordan britene styrte sine interesser i Midtøsten. I perioden under og etter første verdenskrig fikk Lawrence britene til å bruke milliarder av dollar (målt i dagens penger) på en slekt briter flest ikke visste noe om.¹⁷²

Figur 9: Lawrence på kamel under Det arabiske opprør

Hvorfor valgte Lawrence Faisal? Ut fra Lawrence sin biografi kan det se ut som det utelukkende var et

¹⁷⁰ Meyer/Brysac (2008) side 196

¹⁷¹ Ibid side 197

¹⁷² Ibid side 207

resultat av det førsteinntrykket Lawrence fikk av Faisal. De to møttes første gang i 1916 da Lawrence dro til Jiddah sammen med Ronald Storrs for å observere og lære.¹⁷³ Det går likevel tydelig frem at Lawrence fikk et svært dårlig førsteinntrykk av Abdullah, mens hans siste mulighet, Faisal, ga det motsatte.¹⁷⁴ Så dårlig et inntrykk ga Abdullah Lawrence i Jiddah at han etter det første møtet var fast bestemt på at Abdullah ikke var den rette leder av Det arabiske opprør. Etter det første møtet mellom de to trakk Lawrence seg tilbake og lot Storrs og Abdullah holde på i fred, selv om han egentlig skulle være der for å observere. Det går frem av biografien at Lawrence syns hele det storpolitiske spillet var ganske kjedelig og uengasjerende.¹⁷⁵ Lawrence på sin side liker å karakterisere seg selv mer som en kriger enn en politiker,¹⁷⁶ selv om han ved flere anledninger i egen bok innrømmer at han på tross av at han ikke hadde nok militær utdannelse har kontrollen over krigshandlingene til Faisals hær.¹⁷⁷ Det er også et artig lite poeng at Lawrence på ingen måter ønsket seg tilbake til Den arabiske halvøy etter å ha valgt seg ut Faisal som leder for Det arabiske opprør.¹⁷⁸ I hvor stor grad Lawrence ved første besøk egentlig var opptatt av å velge den rette kandidaten, er vanskelig å si. Det er lett å lese av *Seven Pillars of Wisdom* at Lawrence ble sjarmert av Faisal, men i hvor stor grad han faktisk vurderte Faisal etter flere kriterier enn førsteinntrykket, er uvisst.

Det var det Lawrence, sammen med flere andre briter og australiere, som ledsaget Faisal i det han inntok Damaskus i 1918. Det var også Lawrence som insisterte overfor de britiske offiserene som ledet angrepet på byen, at det var Faisal som offisielt måtte erobre den.¹⁷⁹ I ettertid har det vist seg at befolkningen i Damaskus på ingen måter var utelukkende fornøyd med det hashemittiske inntoget i Syrias hovedstad, men det hadde likevel en viktig symbolsk betydning: det var en arabisk nasjonalist (ikke en fremmed stormakt) som frigjorde (ikke okkuperte) byen.

Det som er helt sikkert, er at Lawrence etter krigen følte et ansvar og tilknytning til den arabiske og hashemittiske kampen for en egen nasjonalstat. Lawrence gjennomførte svertekampanjer mot Arnold Wilson i Bagdad for å sikre seg at hans egen linje ble den gjeldende. Han sendte en mengde telegrammer både til regjeringen og fremtredende personer i FO der han først mente at britene

¹⁷³ Ibid side 206

¹⁷⁴ På dette tidspunktet hadde Lawrence møtt de tre andre sønnene til sharif Hussein Ali, Abdullah og Zayd.

¹⁷⁵ Lawrence (1926), side 74

¹⁷⁶ Ibid side 60

¹⁷⁷ Ibid side 193

¹⁷⁸ Ibid side 117

¹⁷⁹ Ibid side 668

måtte støtte Faisal i Syria. Etter Faisal ble sendt i eksil, drev han lobbyvirksomhet for å sikre Faisal Irak.

Faisal hadde mest sannsynlig aldri blitt konge av Irak hadde ikke T.E. Lawrence støttet han. T.E. Lawrence hadde aldri vært i posisjon til å støtte han hadde det ikke vært for den publisiteten han fikk gjennom Lowell Thomas sin fremstilling av Lawrence som den britiske helten fra Det arabiske opprør. Lawrence gikk fra å være en ikke-person i britisk politikk til å bli den som styrte hvilken retning Storbritannia skulle gå i Midtøsten. Dette satte han i en posisjon der han kunne få Faisal inn som konge i Irak. Hva motivasjonen til Lawrence var for å gjøre dette er usikkert. Ja, han ble tett knyttet til Faisal gjennom deres samarbeid under Det arabiske opprør, men mange av de sabotasjeaksjonene som ble gjort, stod Lawrence for på egen hånd. I *Seven Pillars* gir Lawrence inntrykk av at han hadde dårlig samvittighet overfor britene fordi han hadde inngått avtale med Sharif Hussein under falske forutsetninger (Sykes-Picot).¹⁸⁰ Det er ikke umulig at Lawrence så på det som en æressak å sikre at hashemittene ikke ble sittende igjen uten noe, men det er likevel rart at Lawrence ved flere anledninger i sin egen bok rakker ned på Faisal og sier at eneste grunn til at han tjente under han som rådgiver, var av medlidenhet.¹⁸¹

I neste del vil jeg samle trådene og konkludere med hvorfor jeg mener det tradisjonelle synet på valget av Faisal ikke forteller hele sannheten. Jeg vil ikke påstå at alle tidligere historikere som har fremstilt denne prosessen har absolutt feil, men kanskje heller at de ikke har vært nyanserte nok.

¹⁸⁰ Ibid side 282

¹⁸¹ Ibid side 582

10. Oppsummering

Jeg stilte i innledningen til denne oppgaven to spørsmål: Gir historikere et fullgodt svar på hvorfor britene valgte Faisal som regent i Irak? Hvis svaret på spørsmål en er nei, hvorfor valgte britene Faisal?

I denne oppgaven har jeg vist at historikere, som jeg forutsa i min første hypotese, ikke gir et fullgodt svar på hvorfor britene valgte Faisal. Historikere holder seg til en tradisjonell forklaringsmodell der fokus ligger på et knippe argumenter:

- 1) Fordi befolkningen ønsket det: Befolkningen så på Faisal som den beste kandidaten og den de ønsket som fremtidig konge.
- 2) Økonomiske/Militære grunner: På grunn av Faisals rolle som hærfører for de arabiske styrkene under Det arabiske opprør ville han raskt kunne danne en hær som kunne slå ned potensielle opprør. Dette ville hindre britene i å måtte bruke store ressurser på å holde landet stabilt.
- 3) Lojalitet/kjennskap: På grunn av Faisals tette bånd til Storbritannia var de gjennom han sikret en lojal og vennligsinnet regent som ville lytte til britiske rådgivere. Faisal visste i tillegg hvordan det britiske diplomatiske spillet fungerte og ville derfor følge deres spilleregler.

Jeg har vist gjennom min gjennomgang av disse argumentene at de, som jeg skrev i min hypotese, på ingen måte gir en fullgod forklaring. For det første mener jeg at alle de tre ovennevnte punktene er like gyldige for Faisals bror Abdullah. Det kan også diskuteres hvorvidt befolkningen i Irak faktisk ønsket en hashemittisk regent (og hvorvidt dette egentlig var i tråd med retningslinjene for mandatet). Når dette er sagt, er det liten tvil om at disse argumentene kan brukes til å skille Faisal fra flere av de andre potensielle kandidatene, men det gir likevel ikke et fullgodt bilde på hvorfor britene valgte han. Kunne britene utelukkende av disse grunnene stå imot fransk motstand og velge Faisal?

Etter min mening er det to viktigere argumenter som er underrepresentert i den eksisterende litteraturen. For det første tar litteraturen i liten grad høyde for hvordan tilfeldigheter kan spille inn på historiens gang. Som jeg skriver må det regnes som en tidsmessig tilfeldighet at Faisal til slutt ble konge av Irak. For det første gjorde den interne maktkampen om innflytelse i Midtøsten mellom Foreign Office og India Office at beslutningen om Iraks fremtid stadig ble utsatt. Dette førte til at da franskmennene kastet Faisal ut av Syria, var det enda ikke avgjort hva som skulle skje med Irak. Som jeg har vist vurderte Curzon å invitere Abdullah til London for å tilby han Irak, men så fort Faisal ble sendt i eksil endret alt seg. Hadde britene tatt beslutningen tidligere, ville etter min mening Abdullah etter all sannsynlighet blitt konge av Irak.

Jeg mener også at Thomas Edward Lawrence sin rolle i utformingen av Iraks fremtid ikke er blitt tilstrekkelig vektlagt. Etter min mening er det sannsynlig at Faisal aldri hadde blitt noe mer enn en av sønnene til Sharif Hussein dersom Lawrence ikke hadde dukket opp. Faisal, som den tredje sønnen i arverekken, ville fått restene etter Ali og Abdullah. Dette endret seg da Lawrence, av grunner bare han kan forklare, valgte seg Faisal som leder for Det arabiske opprør i 1916. Frem til da hadde Abdullah vært den mest fremtredende av Sharif Husseins sønner overfor britene, men dette endret seg i løpet av første verdenskrig. Etter krigen ble Lawrence selve ikonet på Midtøsten blant briter og Lowell Thomas' lysbildefremvisning gjorde at også Faisal kjent blant briter flest. Lawrence trådte inn i rolle som den største autoriteten på Midtøsten og avgjorde på mange måter den interne kampen mot Wilson og India Office. Hadde det ikke vært for Lowell Thomas' lysbildefremvisning, ville aldri Lawrence fått så mye innflytelse som han gjorde i det britiske parlamentet og hos regjeringen. Da ville han heller ikke ha kunnet presse frem valget av Faisal som regent i Irak.

I denne oppgaven har jeg belyst to ting. For det første at den tradisjonelle forklaringsmodellen for hvorfor Faisal ble valgt ikke er fullstendig. Tidligere forklaringer konkluderte med at Faisal var det eneste logiske valget, men jeg har i denne oppgaven vist at om man analyserer de tradisjonelle argumentene, var det flere kandidater som stilte på lik linje med Faisal og kunne bli valgt uten fransk motstand. Videre har jeg vist at ytterligere er to faktorer må tas i betraktningen. Disse er tilfeldighetene knyttet til tidspunktet da det endelige valget ble tatt, og innflytelsen til T.E. Lawrence. Jeg mener dette belyser en problemstilling innenfor historiefaget; i hvor stor grad skal man ensidig bygge seg på tidligere forskning, og i hvor stor grad skal man prøve tidligere påstander. Som man ser av den litteraturen jeg har analysert, bygger man i stor grad på tidligere forskning og tidligere

anvendte primærkilder. Dette kan føre til at ufullstendige forklaringer blir etablerte historiske "sannheter".

Bibliografi

Bøker:

Al-Askari, Jafar Pasha, *A soldier's story*, London 2003

Antonius, George, *The Arab Awakening*, Simon Publications 2001 (1st edition London 1939)

Aronsson, Peter, *Historiebruk – att använda det förflutna*, Studentlitteratur 2004

Barr, James, *Setting the Desert on Fire*, London 2008

Bryld, Claus, *Kampen om historien*, Roskilde Universitetsforlag 2001

Busch, Briton Cooper, *India, Britain and the Arabs 1914-1921*, Berkeley 1971

Butenschøn, Nils A., *Midtøsten*, Universitetsforlaget 2008

Carr, E.H., *What is history*, Basingstoke 1993

Cohen, Sande, *History out of joint*, Baltimore 2006

Esposito, John L., *Islam and politics*, New York 1984

Foster, Henry, *The making of the modern Iraq*, London 1936

Howell, Georgina, *Daughter of the desert – the remarkable life of Gertrude Bell*, London 2006

Kedourie, Elie, *England and the Middle East*, London 1956

Kedourie, Elie, *In the Anglo-Arab labyrinth*, London 2000

Khoury, Philip S., *Urban notables and Arab nationalism – The politics of Damascus 1860-1920*, Cambridge 1983

Lawrence, T.E., *Revolt in the desert*, Leonaur Ltd. 2008

Lawrence, T.E., *Seven pillars of wisdom*, Jonathan Cape 1935

Lawrence, T.E., *Lawrence of Arabia – the selected letters (edited by Malcolm Brown)*, Suffolk 2005

McCullagh, C. Behan, *The truth of history*, London 1998

Murphy, David, *The Arab Revolt 1916-1918* London 2008

Meyer/Brysac, *Kingmakers*, New York 2008

Perkins, Keith, *A history of modern Tunisia*, Cambridge 2004

Robins, Philip, *A history of Jordan*, Cambridge 2004

Salibi, Kamal, *The modern history of Jordan*, New York 1993

Selvik/Stenslie, *Stabilitetens pris – stat og politikk i Midtøsten*, Bergen 2007

Sicker, Martin, *Between Hashemites and Zionists*, New York 1989

Sluglett, Peter, *Britain in Iraq – contriving king and country*, New York 2007

Tripp, Charles, *A history of Iraq*, Cambridge 2000

Wilson, Jeremy, *Lawrence of Arabia*, London 1989

Wilson, Mary C., *King Abdullah, Britain and the making of Jordan*, Cambridge 1987

Winter, Michael, *Egyptian Society Under Ottoman Rule 1517-1798*, London 1992

Young, Major Sir. Hubert, *The independent Arab*, London 1933

Artikler:

Fitzgerald, Edward Peter, "France's Middle Eastern Ambitions, the Sykes-Picot Negotiations, and the Oil Fields of Mosul, 1915-1918", *The Journal of Modern History*, Vol. 66, No. 4 (Dec., 1994)

Kedourie, Elie, "The surrender of Medina", *Middle Eastern Studies*, Vol. 13, No. 1 januar 1977

Kerneq, S. J., "Distractions of Peace during War: The Lloyd George Government's Reactions to Woodrow Wilson Decembe 1916-November 1918", *Transactions of the American Philosophical Society* 1975

Paris, Timothy, "British Middle East Policy-Making after the First World War: The Lawrentian and Wilsonian Schools", *The History Journal*, Vol. 41, No. 3 (1998), Cambridge University Press

Tanenbaum, Jan Karl, "France and the Arab Middle East 1914-1920", *Transactions of the American Philosophical Society* Vol. 68/7, Florida 1978

Zamir, Meir, "Faisal and the Lebanese Question 1918-1920", *Middle Eastern Studies* Vol. 27 No. 3, London 1991

Primærkilder:

(nevner kun de som er direkte brukt)

Foreign Office (British National Archives, Kew, Richmond, Surrey, England)

Records of Iraq (1914-1966), utgitt 2001. Samling av telegrammer, notater osv relevante for britiske interesser i Irak i den gjeldende perioden. Ikke redigert eller kommentert.

Records of Jordan (1919-1965), utgitt 1996. Samling av telegrammer, notater osv relevante for britiske interesser i Irak i den gjeldende perioden. Ikke redigert eller kommentert

FO141/460, FO371/2130, FO371/2139, FO371/4166, FO371/4983, FO371/5038, FO371/5040, FO371/5061, FO371/5226, FO371/5227, FO371/5228, FO371/5243, FO371/5290, FO371/6237, FO371/6371, FO686/6-2, FO686/26, FO800/102, FO882/5, FO882/7, FO882/22, FO882/27

India Office (British Library, St. Pancras, London, England)

IOR/L/PS/10/686, IOR/L/PS/10/756, IOR/L/PS/10/759, IOR/L/PS/10/802, IOR/L/PS/10/919, IOR/L/PS/10/920, IOR/L/PS/10/927, IOR/L/PS/18/B353

British Cabinet (British National Archives, Kew, Richmond, Surrey, England)

CAB23/23, CAB/24/115, CAB/24/126, CAB/27/24, CAB/27/35, CAB/27/37, CAB27/71, CAB/37/27

Underhusdebatter Volum 131 2239/2263/2265/2265 og volum 133 17/719

Nettsider:

Artikkel 22 fra Folkeforbundet: http://avalon.law.yale.edu/20th_century/leagcov.asp#art22

Husayn-McMahon-korrespondansen:

<http://www.jewishvirtuallibrary.org/jsource/History/hussmac1.html#1>

Woodrow Wilsons 14. punkter: www.ourdocuments.gov

Illustrasjoner:

Forsidecollage: Fra øverst til venstre: Faisal, Abdullah, Sharif Hussein, T.E. Lawrence, Churchill, Lord Curzon (alle bildene hentet ned fra wikipedia.org og kan brukes fritt)

Figur 1 (side 12): http://en.wikipedia.org/wiki/Sharif_Hussein (bildet er mer enn 70 år og kan derfor brukes fritt)

Figur 2 (side 15): <http://en.wikipedia.org/wiki/Sykes-Picot> (copyright: <http://www.passia.org>, kan brukes fritt så lenge siden er kreditert)

Figur 3 (side 37): http://en.wikipedia.org/wiki/Faisal_I_of_Iraq (bildet er mer enn 70 år og kan derfor brukes fritt)

Figur 4 (side 42): http://en.wikipedia.org/wiki/Faisal_I_of_Iraq (bildet er mer enn 70 år og kan derfor brukes fritt)

Figur 5 (side 52): http://en.wikipedia.org/wiki/Faisal_I_of_Iraq (bildet er mer enn 70 år og kan derfor brukes fritt)

Figur 6 (side 60): http://en.wikipedia.org/wiki/Abdullah_I_of_Jordan (bildet er mer enn 70 år og kan derfor brukes fritt)

Figur 7 (side 61): http://en.wikipedia.org/wiki/Abdullah_I_of_Jordan (bildet er mer enn 70 år og kan derfor brukes fritt)

Figur 8 (side 66): http://en.wikipedia.org/wiki/T.e._lawrence (bildet er mer enn 70 år og kan derfor brukes fritt)

Figur 9 (side 67): http://en.wikipedia.org/wiki/T.e._lawrence (bildet er mer enn 70 år og kan derfor brukes fritt)

Vedlegg:

Vedlegg 1: Folkeforbundets artikkel 22

Artikkel 22 i Folkeforbundets traktat av 28. juni 1919:

“To those colonies and territories which as a consequence of the late war have ceased to be under the sovereignty of the States which formerly governed them and which are inhabited by peoples not yet able to stand by themselves under the strenuous conditions of the modern world, there should be applied the principle that the well-being and development of such peoples form a sacred trust of civilisation and that securities for the performance of this trust should be embodied in this Covenant.

The best method of giving practical effect to this principle is that the tutelage of such peoples should be entrusted to advanced nations who by reason of their resources, their experience or their geographical position can best undertake this responsibility, and who are willing to accept it, and that this tutelage should be exercised by them as Mandatories on behalf of the League.

The character of the mandate must differ according to the stage of the development of the people, the geographical situation of the territory, its economic conditions and other similar circumstances.

Certain communities formerly belonging to the Turkish Empire have reached a stage of development where their existence as independent nations can be provisionally recognized subject to the rendering of administrative advice and assistance by a Mandatory until such time as they are able to stand alone. The wishes of these communities must be a principal consideration in the selection of the Mandatory.

Other peoples, especially those of Central Africa, are at such a stage that the Mandatory must be responsible for the administration of the territory under conditions which will guarantee freedom of conscience and religion, subject only to the maintenance of public order and morals, the prohibition

of abuses such as the slave trade, the arms traffic and the liquor traffic, and the prevention of the establishment of fortifications or military and naval bases and of military training of the natives for other than police purposes and the defence of territory, and will also secure equal opportunities for the trade and commerce of other Members of the League.

There are territories, such as South-West Africa and certain of the South Pacific Islands, which, owing to the sparseness of their population, or their small size, or their remoteness from the centres of civilisation, or their geographical contiguity to the territory of the Mandatory, and other circumstances, can be best administered under the laws of the Mandatory as integral portions of its territory, subject to the safeguards above mentioned in the interests of the indigenous population.

In every case of mandate, the Mandatory shall render to the Council an annual report in reference to the territory committed to its charge.

The degree of authority, control, or administration to be exercised by the Mandatory shall, if not previously agreed upon by the Members of the League, be explicitly defined in each case by the Council.

A permanent Commission shall be constituted to receive and examine the annual reports of the Mandatories and to advise the Council on all matters relating to the observance of the mandates.”

Vedlegg 2: Rapport fra Kairo-konferansen

På de neste ni sidene er referatet fra de politiske møtene under Kairo-konferansen der valget av regent for Irak blir diskutert.

(c) crown copyright

(THIS DOCUMENT IS THE PROPERTY OF HIS BRITANNIC MAJESTY'S GOVERNMENT)

SECRET.

C.P.3123.

3

C A B I N E T.

REPORT OF THE CAIRO CONFERENCE.

Memorandum by the Secretary of State for the Colonies.

I now circulate the Report of the Cairo
Conference complete with Appendices.

(Intd) W.S.C.

Colonial Office,

July 11th, 1921.

[This Document is the Property of His Britannic Majesty's Government.]

Printed for the Colonial Office. June 1921.

SECRET.

REPORT

ON

MIDDLE EAST CONFERENCE

HELD IN

CAIRO AND JERUSALEM.

MARCH 12TH TO 30TH, 1921.

WITH APPENDICES.

MILITARY AGENDA 3.

- (a.) Composition of permanent garrison.
- (b.) Distribution.
- (c.) Command, air or military.
- (d.) Relations between Mesopotamian Government, High Commissioner and G.O.C.
- (e.) Time-table of reduction to strength of permanent garrison.

FINANCIAL AGENDA 3.

- (a.) Comparative cost of alternatives (1) to (8) under head (i) of Political Agenda.
- (b.) Rough budget estimates for years 1922-23, 1923-24, 1924-25.

Appendix 6.—Mesopotamia: Political.

FIRST MEETING OF THE POLITICAL COMMITTEE.

MARCH 12, 1921.

Present:

The Right Hon. Winston Spencer Churchill, P.C., M.P.
 Sir Percy Cox, K.C.I.E., K.C.M.G., &c.
 Major H. W. Young.
 Miss Gertrude Bell, C.B.E.
 Colonel T. E. Lawrence.
 Mr. R. D. Badcock (*Secretary*).

Political Agenda (1).

The Chairman explained that as Sir Percy Cox and General Haldane had already arrived at general agreement on the preliminary withdrawal of troops from Mesopotamia, it was unnecessary for the Committee to discuss the three alternatives detailed in the Agenda.

Political Agenda (2).

On the invitation of the Chairman, *Sir Percy Cox* described the steps which he had found it necessary to take when he arrived in Mesopotamia. It had been essential to set up some form of Provisional Government at once, and he had invited the Naqib to form a Cabinet. This Council was not only provisional, but nominated, and it was impossible for Mesopotamian affairs to be conducted by it indefinitely. He felt that he could not return to the country and let it be known that another long delay must ensue before the replacement of the Provisional Council of State by some more competent authority. It was generally agreed that this authority must be a ruler, and the following alternative candidates have been mentioned at one time or another:—

- (1.) The Naqib.
- (2.) Sayed Talib.
- (3.) Sheikh of Muhammarah.
- (4.) Ibn Sa'oud.
- (5.) Agha Khan.
- (6.) Bourhan Ed Din (Turkish Prince).

With regard to the first of these, he was convinced that local opinion would never agree on a local candidate, and did not think either had a chance. As regards the Sheikh of Muhammarah, although the fact that he was a Persian subject would not of itself preclude him from consideration as a candidate, Sir Percy Cox did not consider that at present he commanded any very large following. Ibn Sa'oud seemed to him out of the question, if only for religious reasons. He did not

recommend the selection of the Agha Khan, who would, in any case, be unlikely to accept office. There was now reason to think that the demand for a Turkish Prince had been due to specific propaganda by Nihad Pasha, which had since died out. In any case, he presumed that the selection of a Turk could not be considered. There remained, as the last alternative a member of the family of the Sherif of Mecca. This solution would, he thought, be welcomed by the majority of Mesopotamians, provided that it was not too obvious that he was being nominated by His Majesty's Government. All the machinery for the election of the National Assembly was in full swing, and if necessary it was possible that within six weeks of his return to Mesopotamia the Assembly would meet and be ready to vote. The question of the date of the elections was however materially affected by the incidence of the month of Ramadan (the 8th May to the 8th June).

The Chairman asked whether it was really necessary for the elections to precede the selection of a ruler. He also enquired whether we could really be bound by the decision of the Assembly, as was apparently contemplated in a recent telegram from Baghdad. If the British Government were to spend money on Mesopotamia they could not be expected to acquiesce to the selection of whatever ruler the Assembly might choose. They must insist on the candidate's name being put before them at some stage for their approval. This could not really be done after a Legislative Assembly had voted for him.

Replying to Colonel Lawrence, *Sir Percy Cox* said that, unless any more speedy solution was raised, the selection of a ruler would undoubtedly become an election issue, but that it was common knowledge that our approval of the nominee was essential, and the people wanted a lead from us if possible.

The Chairman pointed out that it was unprecedented for a Legislative Assembly, which was theoretically a Government body, to elect the King of the country, and he strongly deprecated the idea. *Sir Percy Cox* explained that this was not a Legislative Assembly, but a Special Congress called for the purpose of deciding the form of the future Government (*i.e.*, monarch or republic, &c.), and if a monarchy then to express their views as to the ruler. He (the Chairman) suggested as an alternative to selection by the National Assembly the immediate formation of a constituent body which could be approached by any candidate approved of by His Majesty's Government, and which could express a representative opinion for consideration by the Mandatory. Such a body might be to some extent composed of local men of affairs who would suffer by a British evacuation. It should include notables from all parts of the country, and should represent all shades of local opinion. It might number as many as 100 persons. Replying to Miss Bell, he agreed that a place should be found in it for prominent rebel leaders. He emphasised the necessity for a unanimous decision. Before proceeding to discuss the exact method by which the approved candidate should place his name before the Constituent Assembly, he would be glad to hear the arguments in favour of Sherif Faisal, as opposed to Sherif Abdullah. He asked *Sir Percy Cox* to explain the reasons why among the sons of the Sherif Faisal was preferable to the others from the Mesopotamian point of view.

Sir Percy Cox replied that he considered Faisal's previous experience during the war placed him in the best position for raising an army quickly, and his experiences with the Allies made him better qualified as a ruler than his brothers.

Colonel Lawrence supported the candidature of Amir Faisal not only from his personal knowledge of and friendship for the individual, but also on the ground that in order to counteract the claims of rival candidates and to pull together the scattered elements of a backward and half civilised country, it was essential that the first ruler should be an active and inspiring personality. Amir Abdullah was lazy, and by no means dominating.

The Chairman pointed out that a strong argument in favour of Sherifian policy was that it enabled His Majesty's Government to bring pressure to bear on one Arab sphere in order to attain their own ends in another. If Faisal knew that not only his father's subsidy and the protection of the Holy Places from Wahabi attack, but also the position of his brother in Trans-Jordan was dependent upon his own good behaviour, he would be much easier to deal with. The same argument applied *mutatis mutandis* to King Hussein and Amir Abdullah. The French Government had tried to convince him that by adopting a Sherifian policy he would risk being destroyed, like Frankenstein, by a monster of his own creation.

Colonel Lawrence thought that perhaps the French point of view was unduly coloured by their own experiences in Syria. He did not himself anticipate that a Sherifian policy would have this effect on British interests. Miss Bell agreed, and pointed out that the only pan-Arab propaganda which was at all likely to make headway was the Sherifian propaganda. It was much better to turn this to our own use than to leave it as a potential enemy.

The Committee briefly discussed the question of amnesties, and were in agreement that at some stage to be decided by Sir Percy Cox, a general amnesty for all political offenders should be proclaimed by His Majesty's Government. The question of the date for this proclamation and of the successive stages by which the French Government, the Amir Faisal, and the Mesopotamian Government should be informed that, if the Amir Faisal decided to offer himself, and was favoured by the people of Irak, His Majesty's Government would offer no obstacle to his selection, was reserved for further discussion.

SECOND MEETING OF THE POLITICAL COMMITTEE.

MARCH 13, 1921.

Present:

The Right Hon. Winston Spencer Churchill, P.C., M.P.
 Sir Percy Cox, K.C.I.E., K.C.M.G., &c.
 Major H. W. Young. •
 Miss Gertrude Bell, C.B.E.
 Colonel T. E. Lawrence.
 Mr. R. D. Badcock (*Secretary*).

The Committee had before them the Minutes of the preceding meeting of the Political Committee;

A telegram drafted by the Chairman to the Prime Minister;

A time-table drawn up by Sir Percy Cox on the procedure to be adopted in the event of the appointment of the Sherif Faisal (see Annexure).

The Chairman read over a draft telegram to the Prime Minister, which he had prepared from the previous meeting as a result of the discussion of the previous day. In response to a suggestion by Sir Percy Cox, the wording of the telegram with regard to "British support" of the Sherif Faisal was slightly amended and made somewhat less committal. Other slight amendments were made, notably "in response to enquiries from adherents of the Emir Faisal," and the telegram was then agreed to by all present.

The Chairman decided to withhold the despatch of the telegram pending further decisions by the Military Committee. He remarked that if he received favourable replies to the queries raised in his telegram he felt sure that he could rely upon Colonel Lawrence to persuade the Sherif to act according to the suggestions. He then enquired whether it was necessary for the Council of Notables to be formed, and Sir Percy Cox replied that, in his opinion, the procedure already adopted must be carried out, unless a more prompt method of obtaining an expression of the wishes of the people could be devised.

Sir Percy Cox then produced a suggested time-table to carry into effect the procedure recommended in the telegram to the Prime Minister.

The Chairman agreed that it would be desirable that the Sherif Faisal should arrive about Ramadan (the 8th May to the 8th June). It was generally agreed that it was unnecessary for the Council to be first asked to give its views upon the appointment of the Sherif, and it was felt that his presence in Irak would have such an inspiring effect upon the majority of the population that there was little fear of any opposition to his candidature. It was impossible to give the Sherif a definite assurance to this effect, but he must take his chance.

Miss Bell stated that Sayed Talib might be expected to offer a certain amount of opposition, but it was probable that this would be negligible when contrasted with the acclamation with which it was anticipated the Sherif would be received.

Colonel Lawrence suggested that it would be inadvisable for the Sherif Faisal to make any announcement as to the modification of the Mandate, or the insertion of a saving clause for the future until he delivered his speech from the throne. He emphasised that it was most undesirable that the Sherif should in any way carry on an election campaign in person, and that it was desirable to proceed on the probable assumption that he would be received with unanimous approval.

The Chairman thought that Sherif Faisal should himself come to Irak, rather than that he should send Haddad or some other person to represent him. He suggested that Sir Percy Cox should continue his programme, for the period subsequent to the arrival of the Sherif in Irak, and that he should submit it at the next meeting of the Committee. He trusted that immediate signs of the approval of the people would be manifested.

In reply to a question by the Chairman, *Miss Bell* stated that she considered that the only possible opposition to be anticipated might be a movement in favour of the formation of a Commonwealth under the Presidency of the Naqib.

The Chairman suggested that Ja'afar Pasha and Sassoon Effendi should be called, and that their opinion should be asked on telegram No. 25 of the 10th March, 1921, from the Acting High Commissioner, to which it was necessary to send some reply.

Sir Percy Cox anticipated that Ja'afar Pasha would agree that whichever candidate received the support of His Majesty's Government would succeed. He added that he anticipated that Sassoon Effendi would have preferred to postpone a definite decision as to a ruler for three years, but that he had been inclined to the suggestion for the appointment of a Turkish Prince. Ja'afar Pasha was unable to be present, but Sassoon Effendi was called, and an agreed reply prepared to telegram No. 25 above referred to. The subject of Faisal's candidature was not broached.

THIRD MEETING OF THE POLITICAL COMMITTEE.

MARCH 14, 1921.

Present:

The Right Hon. Winston Spencer Churchill, P.C., M.P.
 Sir Percy Cox, K.C.I.E., K.C.M.G., &c.
 Major H. W. Young.
 Miss Gertrude Bell, C.B.E.
 Colonel T. E. Lawrence.
 Mr. R. D. Badcock (*Secretary*).

The Committee had before them the Minutes of the second meeting of the Political Committee;

A revised time-table prepared by Sir Percy Cox on the suggestion of the Chairman at the previous meeting.

The question of the foreign relations of Irak under the Mandate was discussed, and it was pointed out that the Mandatory Power was responsible for defending the country from external attack, as well as for the control of its foreign relations. *Major Young* suggested that it might be possible for the Mesopotamian Government to conduct its own foreign relations with limitrophe States. *Sir Percy Cox* agreed that the proposal was worthy of consideration, but he stated that until the new ruler was appointed it was a little difficult to formulate definite proposals. He thought, however, that if the future ruler had a British adviser it might be possible to allow him to deal up to a certain point with the Wali of Pusht-i-Kuh, Ibn Saud, the Shammar and the Wahabi. *The Chairman* considered that the time was premature to deal with this matter, particularly as it would be impossible for any department other than the Foreign Office to be responsible for relations with Persia. While the suggestion might facilitate relations with limitrophe Arab tribes, the responsibility for the defence of Mesopotamia in this direction must for the present remain with the British military authorities.

The whole position could be reviewed in October.

The Committee then considered the annexed time table, as revised by Sir Percy Cox, on which a general agreement was reached. *The Chairman* hoped that it might be possible to obtain the approval of the Cabinet before the Conference had completed its sittings, and it was agreed that the following should be inserted in paragraph 4:—

“Confirmation by the Secretary of State if approval had not already been secured from the Cabinet.”

The Chairman observed that as officials of the High Commissioner's Staff were unaware of the proposals which had been agreed to at the Conference it might be possible that certain persons, notably Sayed Talib, might be carrying on personal propaganda with a view to securing the throne, and he suggested that Sir Percy Cox should draft a telegram to the Acting High Commissioner informing him that he should instruct his Staff that all members of the Government should use their best endeavours to promote the policy to be adopted. The telegram was, of course, extremely secret, and it should only be communicated to those whom the Acting High Commissioner considered necessary. But it should be clearly laid down that advisers must, as far as possible, be responsible for the actions of Ministers.

Major the Hon. F. R. Somerset was then called, and the Chairman briefly explained to him the decisions which had been arrived at during the preceding meeting of the Political Committee. Major Somerset agreed that there was no other alternative to the appointment of a Sherif, but he considered that it would nevertheless be difficult to control anti-French propaganda in Trans-Jordania, owing to the fact that Sherifian supporters in Trans-Jordania came from the French zone. He considered that these were far more concerned with the future of Damascus than of Baghdad. He pointed out the difficulties which would be met in countering anti-French propaganda, owing to the methods adopted by our Allies.

In reply to a question by the Chairman, *Major Somerset* gave his opinion that it would be impossible to effect greater control over propaganda, unless troops were supplied. He considered that it would be unlikely that the Sherif Abdullah would be able to check anti-French feeling. *Colonel Lawrence* suggested that it would be well to ask the Sherif Abdullah for his advice on the situation. *Major Young* suggested that it should be made clear to Abdullah that he was being consulted not as representing the Hedjaz, but as a member of the Sherifian family, as it was most undesirable to give the Hedjaz a voice in the discussion on Trans-Jordania. *Colonel Lawrence* was of opinion that Sherif Abdullah would not remain long in Trans-Jordania. He doubted whether another representative of the family would come there whilst Abdullah was there, and His Majesty's Government must be to some extent dependent upon his good graces.

Major Somerset stated that we should have complete control if there were a small force of British troops, say one squadron of cavalry, in the country, and if two guns (not necessarily of British make) were given to the local forces. *The Chairman* observed that it would be advantageous if we could have a Sherif in Trans-Jordania whom we could control without troops. *Major Somerset* was of opinion that no control was possible without troops, and the Chairman preferred that the matter should be left until the arrival of Sir Herbert Samuel, but that in the meanwhile Major Somerset should discuss the matter with Sir Walter Congreve. Major Somerset then left the meeting.

Sassoon Effendi and Ja'afar Pasha were then called. *The Chairman* explained to them the meeting had very closely examined the political situation, and were inclined to the view that of the several candidates in the field Sherif Faisal seemed the choice calculated best to serve the interests of Irak and the general policy of Great Britain in Arabia. It was suggested that possibly His Majesty's Government might feel inclined (if the people of Irak wanted him) to make an announcement that they would put no obstacle in Faisal's way, and if he were chosen by the people, would give him their support. *The Chairman* observed that there might be other candidates who might also receive support from His Majesty's Government, though, similarly, there might be candidates who could not receive that support, and it was essential that, whoever the ruler was, he must have the support of the Mandatory Power. He thought that it might be to the general advantage of the people of Irak if a policy on the lines of the association of the Sherifian family with the British

Government were followed in that country, and he pointed out that His Majesty's Government were anxious not only to establish peace and prosperity in the country, but also to give every assistance to the people. It was difficult at the moment to see another alternative to this proposition, though it was possible that the view of the people might focus in a different manner. He would be glad of the views of Sassoon Effendi and Ja'afar Pasha. *Sassoon Effendi* considered that there was no objection to the candidature of the Sherif, but he thought that there might be some who would oppose him. *Ja'afar Pasha* remarked that he thought it was essential that the Sherif should visit the country in person, and in reply to a question by the Chairman, he added that it was highly desirable that he should arrive before the forthcoming election. *Sassoon Effendi* stated that the Naqib and Sayed Talib might use propaganda against the Sherif, and he was doubtful whether they would support him, even if the Sherif communicated his desire to work in conjunction with them. He thought that it was quite possible that the Naqib and Sayed Talib would resign from their posts when they knew of the decision, even if a message were received from the Sherif that he in no way wished to disturb the present Government. He felt that the Shiahhs would support the proposal.

Ja'afar Pasha had often heard people say that they did not dare to mention their desire for the appointment of a member of the Sherifian family, as when they had done so previously the British Government had taken steps against them. Turkish propaganda had been somewhat active of late, but he thought there was no question of it ever receiving the support of the Shiahhs.

Both *Sassoon Effendi* and *Ja'afar Pasha* agreed that the case of Ibn Saud could not be considered, and they were of opinion that of the three men whom they considered as the most prominent candidates, namely, Sayed Talib, the Naqib and the Sherif Faisal, the last named would be the most welcome to the country at large.

ANNEXURE.

TIME-TABLE.

1. Secretary of State leaves Egypt, and High Commissioner leaves for Baghdad		March 31.	Th.
2. High Commissioner arrives Basrah		April 12.	Tu.
3. High Commissioner arrives Baghdad		April 16.	Sat.
4. Confirmation by Secretary of State, if approval not already secured from Cabinet.			
5. Announcement of sentences of Military Courts and decision of His Majesty's Government to grant general amnesty for persons interned or exiled in connection with the disturbances of 1920, with one or two exceptions		April 18.	Mon.
6. Sherif Faisal would have arranged to arrive at Mecca about the same date. He would after about a week, say on the 23rd, telegraph to Nuri, Ja'afar and any other influential friends of his, saying that, having been repeatedly urged by his friends to come to Mesopotamia, and the British Government, in reply to his enquiries, having informed him that if the people of Mesopotamia wanted him they were not disposed to stand in his way, he had discussed the matter with his father and brothers and had decided to offer his services to Irak. That he was writing more fully the platform on which he was prepared to stand, but that he was prepared to accept the terms of the mandate as laid before the League of Nations, provided that the British Government would agree to an additional clause making it possible that, by understanding between the parties, the terms of the mandate could be modified at any time after the passing of the law of the Constitution and its approval by the League of Nations, into the form of a treaty, providing on the one hand for the continuance of the help and support of the mandatory, and on the other for the adequate safeguarding and maintenance of the latter's special interests and privileged position in Irak.			